

CHODÍME KOLEM NICH, ALE ŽIJEME S NIMI?

We walk along them but do we live with them?

Bakalářská práce

Zuzana Kolebabová

Červen 2013

Obor studia: Specializace v pedagogice (B PG-VV)

Typ studia: bakalářské, prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Leonora Kitzbergerová, Ph.D.

Konzultant: ak. mal. Mgr. Martin Velíšek, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně za použití uvedené literatury a dalších zdrojů.

Ve Zdicích, dne 18.6. 2013

Zuzana Kolebabová

Děkuji vedoucí své práce PhDr. Leonoře Kitzbergerové, Ph.D. za trpělivou péči o ucelenost mé práce. Dále bych chtěla poděkovat ak. mal. Mgr. Martinovi Velíškovi, Ph.D. a doc. PhDr. Martinovi Raudenskému, Ph.D. za inspirativní podněty k praktické části práce. Ing. Ivanovi Kolebabovi, Gabriele Procházkové a Anežce Bajarové děkuji za pomoc s pravopisnou korekturou a dokumentací.

ANOTACE:

Kolebábová, Z.: Chodíme kolem nich, ale žijeme s nimi?./Bakalářská práce/

Praha, 2013, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, 73 s. (CD s dokumentací)

ABSTRAKT:

Bakalářská práce se zabývá konkrétním městem - Zdicemi, které zkoumá z hlediska historického, geologického a výtvarného. Zachycuje vývoj a současnou podobu objektů ve veřejném prostoru Zdic, vybraných na základě ztráty nebo změny původní funkce a ztráty zájmu obyvatel města. S problematikou vztahu k místu pracuje výtvarně didaktická část práce, která se snaží obnovit zájem o životní prostor prostřednictvím výtvarného projektu a z něj vycházejících pracovních listů.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Objekt, prostor, funkce, vztah, čas, výtvarná výchova.

ANOTATION:

Kolebábová, Z.: We walk along them but do we live with them? /Bachelor Thesis /
Praha, 2013, Charles University in Prague, Faculty of Education, Department of Art, 73
p. (CD with documentation)

ABSTRACT:

This thesis is focused on a particular town – Zdice, which explores from historical, geological and artistic point of view. It captures the evolution and current form of objects situated in public space of Zdice. These objects were chosen on base of loosing or changing its original function and loosing an interest of the town's inhabitants. Artistically didactic part of thesis is focused on relationship to place and through art project and worksheets try to renew inhabitants interest of their living space.

KEYWORDS:

Object, space, purpose, relation, time, art education.

OBSAH:

ÚVOD	9
1. Historický kontext	12
1.1. Na začátku byl kámen	12
1.2. Osídlení zdické kotliny	14
1.3. Počátky města	15
1.4. Těžba na Berounsku (aneb kámen a lidé)	16
1.5. Lomy ve městě	18
1.6. Cesta lidí a kamene	20
1.7. Střed obce	22
1.7.1. Místa setkávání: kameny s příběhem	24
2. Pohled na současné město	30
2.1. Procházení Zdicemi a okolím	33
3. Kritéria výběru objektů	37
3.1. Konkrétní místa a objekty ve veřejném prostoru	37
3.3. Vztah k místu	40
3.4. Vztah k místu v dílech výtvarných umělců	41
3.5. Návrhy na obnovení funkce vybraných objektů	44
VÝTVARNĚ DIDAKTICKÁ ČÁST	47
4. Projekt pro ZŠ Zdice	48
4.1. Pojetí práce se žáky	49
4.2. Návrh projektu:	49
4.3. Část I.- Úvod	50
4.4. Část II. - Návštěvníci města:	51
4.5. Část III.- Most přes Červený potok	54
4.6. Část IV. - Památník	56
4.7. Část V. - Moje místo	58
4.8. Část VI. - Závěrečná hodina:	60
4.9. Část VII. – Instalace	61
4. 10. Reflexe	61
5. Instrukce k samostatné práci s prostorem města	64

6. Projekt - poznávání životního prostoru	65
ZÁVĚR.....	68
POUŽITÁ LITERATURA:	69
ELEKTRONICKÉ ZDROJE:	71
OBRAZOVÁ DOKUMENTACE:.....	71
SEZNAM PŘÍLOH:	73

ÚVOD

*Mnoho vlivů, mnoho vrstev, ale jeden příběh.*¹

Každý nepatrný zlomek času se na povrch světa ukládají další a další vrstvy drobných částíček. Větrek se přesouvají, voda je splachuje, mění, rozpadají, přetvářejí a svět se proměňuje, nikdy není stejný. Člověk žije v prostředí, které je ovládáno časem, sám se mění, a přesto zůstává stejný. Způsob, jakým vnímáme svět, nám nedovoluje zachytit všechny malinké proměny, což je nejspíše dobře. Je však vůbec možné v takovém světě najít pevný bod? Něco stabilního, o co se můžeme opřít?

Pro mne byl vždy symbolem stability kámen. Možná je to tím, že se mění pomalu a lidský život je proti němu bezvýznamný. Kámen je také jedním ze symbolů mého dětství. Žádný způsob záznamu vzpomínek mi totiž nikdy neposloužil tak dobře, jako sebrání zajímavého kamínku, někdy téměř kusu skály. Tyto vzorky ve mně i po mnoha letech vyvolávají překvapivě přesné vzpomínky na místa, počasí, pocity... Při zkoumání svého okolí jsem se kamene vždy alespoň dotkla na důkaz mé přítomnosti.

Když se mi tedy naskytla příležitost pracovat v rámci bakalářské práce se Zdicemi, které jsou mým domovem, nechala jsem opět kámen, aby mě vedl. Domov je vlastně dalším pevným bodem ve světě. Je těžké ho opustit a je téměř nepředstavitelné žádný nemít. V mé představě domov není jen budova, je to celý kraj, město, louky, kopce v dálce.

Zdice mají několik tisíc obyvatel, kteří ve městě žijí. Zajímalo by mne, kolik z nich však město a jeho okolí skutečně „prožívá“. Lidé se každý den po městě ve spěchu přesouvají a ožívují tak jen tu část Zdic, která je něčím užitečná. Cílem jejich cesty je účel, ne cesta sama. Nabízí se zde přirovnání k dálnici v prostředí města. Zdánlivě neužitečné, staré, zbytečné objekty ve městě jsou odříznuty ze života místních lidí. Málokdo se stará o paměť města, kterou zosobňují. Přitom i tyto objekty nás rozvíjí,

¹ CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, 14

péčí a zájmem o ně utužujeme vztah k domovu. *„Je proto správné věnovat stejnou pozornost, s jakou dbáme o památné stromy, také památným kamenům, historickým úpravám studánek, hradištím a vtyčeným kamenům, kombinacím volně stojících plastik a stromů a drobným sakrálním a profánním objektům citlivě zasazeným do krajiny. Právě jimi velmi často začíná citová vazba ke krajině domova, jež nakonec vyústí ve vážnější vztah k životnímu prostředí.“*²

Moji pozornost tyto objekty a místa už mají, zajímalo by mne však, zdali je možné probudit zájem dalších obyvatel tak krásného města.

² CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, s 10

TEORETICKÁ ČÁST

1. Historický kontext

Myslím, že pro práci s konkrétní oblastí je velmi podstatné nejprve zmapovat její vývoj a vlivy, které utvářely její současnou podobu, aby bylo možné pochopit vzájemné vztahy mezi lidmi, místy a objekty. Tuto část bakalářské práce jsem proto pojala jako cestu časem a prostorem, kdy se přesuneme od vzdálené minulosti a z okolí Zdic do současného středu města. Tato cesta je cestou kamene, který je sjednocujícím prvkem pro putování. Jednotlivé fáze cesty zastupuje několik míst a objektů, které také ukazují soužití lidí a kamene a jeho proměny. Na konci této cesty je pravděpodobně zapomnění, odcizení základům města, odloučení člověka a kamene. Ale možná existuje způsob jak to změnit.

1.1. Na začátku byl kámen

*Kdybychom odstranili třeba Alpy, na jejich místě by zůstaly hlavně žuly a jejich přeměněné obaly-kořeny hor.*³

Abychom lépe porozuměli příčinám vzniku geologického podloží Zdic – kořenům města, je třeba se vrátit o pět set milionů let zpět, do vrchního kambria. Český masiv byl tehdy rozsáhlou souší, poznamenanou bouřlivou sopečnou činností, která dala vzniknout celým horským pásmům. Kambrická krajina byla dlouhodobě formována povětrnostními vlivy, jež měly za následek zvrásnění povrchu a odkryvy starších vrstev. Takto členitý povrch, v té době budovaný převážně vrchnokambrickými vyvěřelinami, začal být postupně zaplavován mořem. Vrstvy, které vznikaly vlivem moře, již řadíme do období ordoviku. Můžeme tedy tuto událost chápat jako předěl mezi jednotlivými obdobími.

Nově vznikající záplava se pozvolna rozšiřovala a tvořila mělké zálivy, které se střídaly se širokými průlivy, lagunami a zátokami se skalnatými břehy. Mořská voda splachovala

³CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, s 10

z pevniny části zvětralých čedičových hornin, které obsahovaly množství minerálů železa. Tyto minerály se usazovaly v již zmíněných lagunách a z usazenin vznikla ložiska železných rud, zdroje tolik potřebné suroviny, jejíž těžba ovlivnila celé generace lidí žijících v oblasti Komárova, Holoubkova, Rokycan a Zdic.

Spodní, neboli raný ordovik byl také příznivým obdobím pro rozvoj živočichů, například trilobitů, jejichž výskyt proslavil především oblast Barrandienu. Tento vývoj byl však nepříznivě ovlivněn v následujícím období, ve středním ordoviku. Život na dně moře omezoval nedostatek kyslíku způsobený slabým prouděním vody a hustými porosty řas. Byla zde také výrazná sopečná činnost, která měla za následek usazování velkého množství sopečných vyvrženin v moři. Smícháním sopečného popela obsahujícího malé kamínky s rozžhaveným vápencem vznikla hornina tvrdší než vápenec, zvaná žabí kámen, nebo také žabák.

I když tehdejší krajina mohla působit velmi nehostinně, život si našel svou cestu a nejrůznější živočichové se usídlili všude tam, kde byl dostatečný obsah kyslíku. Orodovická moře byla také převážně chladná, což bylo způsobeno zaledněním prakontinetu Gondwana, který ovlivňoval teplotu a hloubku okolních moří. Poslední sled uloženin těchto moří tvoří královské souvrství, které se nachází mezi Zdicemi a Prahou. V tomto souvrství můžeme hojně nalézt především zkamenělé trilobity. Oblíbenost naleziště dokládá následující záznam:

„Nejlepší znalec trilobitů a terebatulí mezi skalníky jest Fr. Marek, který žije v Berouně a každý týden do Prahy přináší zkameněliny z okolí Berounského, neb jsa trochu zavalité postavy nerád se na větší výlety pouští. Do jeho oboru náležejí naleziště Koněprusy, Měňany, Hostím, Borek, Jarov, Loděnice, Lištice, Dlouhá hora, Koledník, Sv. Ivan, Kosov, a Lejškov u Lybomyšle. Nosí podkováčky, Loděnické ráčky a pavouky, malé metláčky a Kubrichtáky. „⁴

⁴TUREK, Vojtěch, Radvan HORNÝ a Rudolf J PROKOP. *Ztracená moře uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Ilustrace Jan Sovák. Praha: Academia, 2003, s 76

Zkameněliny z těchto nalezišť byly většinou dobře zachovalé, především trilobiti mívali celé krunýře. Velmi ceněná byla také naleziště v Králově dvoře a v Chodouni u Zdic. Lokalita u Chodouně byla označována „Lejškov“⁵ a pocházejí odtud nálezy většinou neztlacených zkamenělin, hlavně trilobitů a plžů. Novodobé naleziště bylo odkryto při stavbě dálnice mezi Plzní a Prahou na jižním úbočí Levínského kopce mezi Královým Dvorem a Zdicemi.

1.2. Osídlení zdické kotliny

Vrstvy usazenin byly deformovány a proměňovány v průběhu stovek milionů let a zdická kotlina byla postupně formována do současné podoby. Přirozené plošné uspořádání terénu v rovinách kolem dvou hlavních toků Červeného potoka a řeky Litavky, ohraničeného kopci po obou stranách toků, tvořilo již před 1,5 miliony let oblast vhodnou k osídlení. Nejstarší archeologické nálezy z blízkého okolí pocházející právě z tohoto období, z doby kamenné. Přímo na katastru Zdic a v jeho velmi blízkém okolí byly objeveny pozůstatky několika sídlišť, z nichž nejstarší náleží lidem s tzv. volutovou a vypichávanou keramikou. Toto etnikum osídlovalo území přibližně před 3000-1500 lety před naším letopočtem. Z pozdějšího období neolitu bylo nalezeno pouze několik zbraní a nástrojů, mezi nimi i sekeromlat lidu se šňůrovou keramikou.

Charakter osídlení se začal postupně měnit od doby bronzové, 1900-750 let před naším letopočtem. Došlo především k velkému pokroku v řemeslné výrobě a k jejímu oddělení od zemědělství. Také zpracování a užívání kovů již bylo běžné. Na území Zdic byly ze starší doby bronzové nalezeny pohřebiště lidu tzv. únětické kultury. Mrtví byli pohřbíváni nejprve v charakteristických skrčených polohách a později, ve střední době bronzové, byli nad nimi vršeny mohyly, jejichž pozůstatky se zachovaly rozmístěné na území mezi Zdicemi a Hořovicemi.

⁵ Viz citace - TUREK, Vojtěch, Radvan HORNÝ a Rudolf J PROKOP. *Ztracená moře uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Ilustrace Jan Sovák. Praha: Academia, 2003, s 76

Z následující doby železné, se nedochovaly téměř žádné důkazy osídlení, přestože okolní oblasti byly obývány kmeny Keltů. Protože se toto období vyznačuje zpracováním rudy, je možné že právě Keltové začali s prvním zpracováním této suroviny. Ruda se totiž nachází v hojném množství na povrchu několika svahů v okolí zdické kotliny a je tak snadno dosažitelná. *Keltská moc zaniká v době příchodu Germánů, na začátku doby římské 0-400 let n. l. Usídlení tohoto národa je bezpečně doloženo nálezy v místech, kde se říká „Na Pecích“. Byly zde uloženy žárové hroby bojovníků vybavené železnými zbraněmi a bronzovými nádobami.* ⁶

Po době římské nastalo stěhování národů a s ním i příchod Slovanů. Z tohoto období mezi čtvrtým a šestým stoletím našeho letopočtu nejsou nejen ve Zdicích, ale i v celém nynějším okrese Beroun téměř žádné poznatky. ⁷ První důkazy čerpané z nálezů pocházejí až z doby hradištní, kolem devátého století.

1.3. Počátky města

K založení Zdic se váže legenda o Zdikovi, která tuto událost vztahuje k počátku vlády knížete Břetislava I. Za jejím vznikem však stojí historici 19. století, například Palacký, Novotný a Jireček. ⁸ Přesnější určení založení Zdic jsem nalezla v textu Bohumila Mudry⁹, který vychází z proměn jména nynějšího města. Podle jeho výzkumu, byly Zdice založeny někdy kolem roku 1039 při osídlování Čech rody z Polska. Původní jméno Wzdicz, Uzdic totiž vychází ze jména stále existující polské osady Zdziechovice nedaleko Hedče. Ve 14. století byl také používán latinský název „Alba Ecclesia“, což znamená Bílý kostel, který byl již v té době dominantou městečka.

Od počátku druhého tisíciletí se objevuje stále více záznamů o rozrůstající se obci. Ty starší zmiňují Zdice v souvislosti s obchodem. Například záznam z roku 1232, kde je

⁶ MUDRA, B. a kol. Zdice: kapitoly z historie a současnosti města . Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.s. 8

⁷ MUDRA, B. a kol. Zdice: kapitoly z historie a současnosti města . Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.s. 8

⁸ MUDRA, B. a kol. Zdice: kapitoly z historie a současnosti města . Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.s. 9

obec uvedena jako celní místo. Tuto funkci získala zřejmě díky jejímu umístění na křižovatce několika významných obchodních cest. Z dalších písemností se dozvídáme o vojenských taženích během třicetileté války a také o prvních podnicích, které v obci vznikaly. Jedním z nich byly doly i na železnou rudu, jejímž zpracováním se obyvatelé této oblasti zabývali již několik století před naším letopočtem. Těžba této suroviny ovlivňovala život obce a tvář jejího okolí.

1.4. Těžba na Berounsku (aneb kámen a lidé)

Nejrozsáhlejší a pro tuto oblast charakteristická, byla těžba železné rudy. *Rudné ložisko Zdice patří mezi nejdříve známá a nejdéle těžená ložiska železných rud v oblasti Barrandienu.*¹⁰ První doly byly založeny kolem roku 1628 ve Hředlích, v jejichž okolí pravděpodobně získávali rudu již Keltové. Ložiska suroviny uložená hluboko pod povrchem se dobývala mnohakilometrovými šachtami. K jejímu zpracování byly také zprovozněny hutě v místě důlních základen. Těžba byla ukončena o necelých dvě stě let později, načež byly po osmi letech spuštěny lomy ve Zdicích. Rudná ložiska zde byla umístěna na povrchu, proto bylo lámání kamene vhodnějším způsobem získávání rudy.

Obr. č. 1 – Lom „Na hroudě“

¹⁰MUDRA, B. a kol. Zdice: kapitoly z historie a současnosti města . Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.s. 112

Zanedlouho po vzniku se pro tento lom začal užívat název Hrouda. I když není vznik tohoto jména nikde písemně zaznamenán, je možné předpokládat, že vychází z pojmenování vytěženého a upraveného „polotovaru“. Jedná se o zhutnělou rudu z jedné dávky pece, která vážila kolem 300 kg a říkalo se jí jednoduše „hrouda“¹¹. Do hutí k dalšímu zpracování se poté převážela koňskými povozy. To nás přivádí k jednomu z nejvýznamnějších momentů v historii zdických lomů a dolů. K zjednodušení dopravy vytěženého materiálu byla totiž na začátku 20. století vybudována lanová dráha. Náklad byl takto přesouván do Královedvorských železáren, kde byl vysypán do nákladních vagonů a převezen k vysokým pecím. Československé dráhy totiž nepřipustily překlenutí železnice, a tak po celých padesát let byla těžební společnost nucena využívat vlakovou přepravu na minimální vzdálenost. Lanová dráha sloužila bez větších poruch do 50. let, kdy byla ukončena její činnost spolu se zdickými doly a lomy.

Spolu s vystavěním lanové dráhy byly také otevřeny první štoly, vedoucí hlouběji, než bylo možné dosáhnout odtěžením povrchu kopce. Tyto jámy byly přístupné pouze pomocí žebříků, nebo spouštěcí klecí. Ještě nyní, desítky let po uzavření posledních štol, si občas vyžádají životy neopatrných dobrodruhů.

Na počátku 20. let, kdy byla těžební činnost na vrcholu, bychom nejspíš budovy vnímali jako součást obce. Důlní areál totiž nezahrnoval jen stavení funkční, ale také obytná. Ještě dnes se můžeme setkat s honosnými vilami důležitých hodnostářů, které jsou umístěny až za okrajem městské zástavby. V současnosti jsou totiž pozůstatky dolů vyčleněny ze života města a stávají se spíše součástí okolní krajiny. Zalesněné vrchy, viditelné z centra města, jsou poznamenány prohlubněmi vzniklými zborcením štol. Nerovnosti jsou zvýrazněny navršenými haldami vytěženého a bezcenného materiálu. V tomto bludišti, z části již zarostlých, člověkem vytvořených útvarů, se skrývají základy lanové dráhy.

¹¹MUDRA, B. a kol. Zdice: kapitoly z historie a současnosti města . Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.s.
112

Obrázek č. 2 - Základy lanové dráhy

Změny tohoto typu nemusí vždy znamenat zhoršení stavu. Například zřícením štol vznikla těžko přístupná, stinná místa, která jsou pravým rájem pro různé druhy žab a hmyzu. „Nakolik je tvorba nové geodiverzity žádoucí, závisí na tom, zda podstatně proměňuje ráz krajiny, anebo zde spíše zvýrazňuje a obohacuje její přirozené prvky. Mnoho zejména malých a tvarově čítených lomů obohacuje krajinu, a lineární násep dálnice potlačuje její ráz.“¹²

1.5. Lomy ve městě

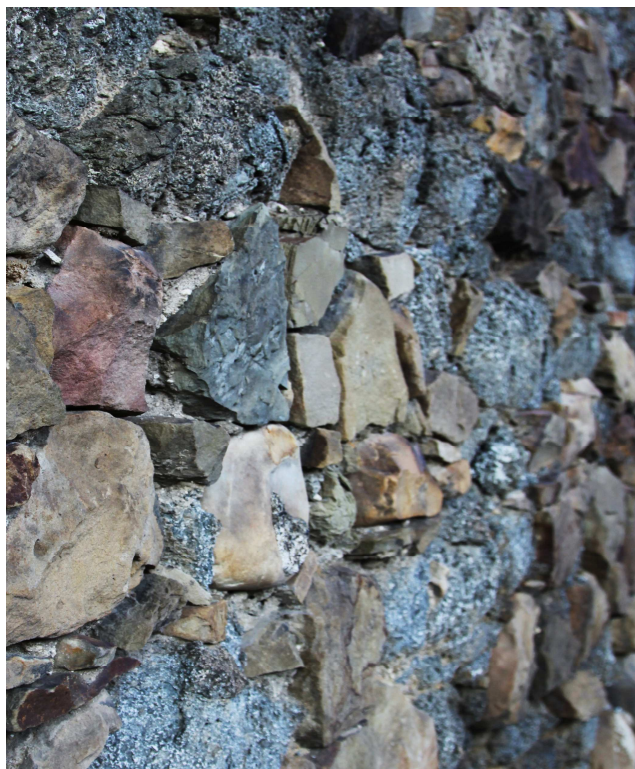
Přesuňme se nyní ze vzdálených lesů trochu blíže ke středu obce. Zde totiž probíhala těžba téměř v obytných oblastech. Nezískávala se zde však železná ruda, ale mnohem méně známé ordovické usazeniny jako diabasový tuf a tvrdý pískovec. Tyto malé lomy, původně umístěné na okraji obce, začala postupně pohlcovat zástavba. Dalo by se dokonce říci, že jsou téměř vzorovým příkladem Cílkova tvrzení (viz citace výše), že i odebrání části terénu, může obohatit krajinu. *Na mnoha příkladech se dá ukázat, jak úspěšně se malé, členité lomy se stabilními stěnami a drobnými jezírky začlenily do krajiny a obohatily ji.*¹³ V tomto případě by se jednalo o krajinu městskou, kde jsou lomy využívány jako plnohodnotná součást městského veřejného prostoru. Možná by bylo spíše přesnější hovořit o jejich využívání v souvislosti s historií obce. V průběhu 20.

¹²CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, s.36

¹³CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, s.86

století byly totiž lomy přeměněny na městské parky, v jejich blízkosti vznikaly domy a tvořily prostory pro setkávání obyvatel města. Postupně se však vytrácel zájem obyvatel o tato místa a v současnosti mnozí z nich nevědí o existenci lomů, kolem kterých procházejí každý den.

Mohlo by se zdát, že těžba surovin utvářela Zdice pouze svou přítomností, tedy že těžební budovy zasahovaly do prostoru obce, dělníci byli jejími obyvateli a prodej surovin přinášel zisk. Avšak různé druhy získaného kamene sloužily také jako stavební materiál. Nejlépe viditelnými příklady využití místního kamene jako stavebního materiálu jsou pozůstatky dvou zdí nedaleko kostela. První z nich je vystavěna pouze z tvrdého pískovce pocházejícího z lomů na vrchu Knihov, druhá, méně viditelná a přesto neméně zajímavá, je v ulici vedoucí z náměstí. Tato unikátní zeď je vystavěna z pískovce a zároveň z diabasového tufu, který pochází z lomu v Komenského ulici.

Obrázek č. 3 - Diabasový tuf a pískovec – zeď

Zdice tedy byly utvářeny nejen těžbou kamene, ale také jeho použitím jako stavebního materiálu. Kořeny krajiny byly takto vlastně přetvořeny v město.

1.6. Cesta lidí a kamene

Postupně se dostáváme k samotné obci, která posupně získávala svoji současnou tvář především na základě svého umístění. Souvisí s ním nejen blízkost nalezišť různých surovin, ale také způsoby jejich dopravy a další možnosti komunikace a obchodu obyvatel obce se širokým okolím.

Během milionů let byla formována okolní krajina do podoby, která ji přímo předurčovala k osídlení. Horniny, které se v této oblasti nacházejí, mají různou tvrdost, a proto se rozdílně opotřebovávají. Vlivem vrásnění, větru, vody a času vznikla mírně kopcovitá krajina s dostatečným rovným prostorem pro stavbu sídel a založení polí. Již první osady byly pravděpodobně založeny na stezkách, které tímto krajem procházely. *Krajina staré doby kamenné byla krajinou chladných stepí a rozptýlených ostrůvků tajgy. Lidé, kterých na našem území tehdy žilo sotva pár tisíc, sice krajinou chodili, kudy se jim zamlulo, ale nebylo to bezcílné bloudění. Paleolitičtí lovci podle analogií třeba se sibiřskými kmeny v krajině opisovali určité kruhy dané sběrem rostlin, či pravidelnými migracemi zvířete.*¹⁴

Strategicky umístěné osady, ze kterých se vyvinula obec, se staly křižovatkou několika důležitých obchodních cest. Významná byla tzv. domažlická, nebo také královská cesta a později berounsko-haselbašská, ze které v roce 1789 vznikla tzv. cesta císařská a později státní silnice. S ní se prolínala stezka spojující tzv. zlatou cestu vedoucí do Bavor. Tyto cesty zajišťovaly obyvatelům Zdic výnosné obchody, ale také se díky nim staly cílem nájezdů vojsk za husitských válek i ve válce třicetileté.

Významným krokem ke zjednodušení cestování do větších měst, především do nedalekého Berouna, bylo vybudování železniční trati. Provoz železnice byl zahájen roku 1862 a to již dva roky po zahájení stavby. Vlaky v té době sloužily nejen k přepravě

¹⁴CÍLEK, Václav. *Makom: kniha míst*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2004,s. 166

cestujících, ale také k převozu materiálu vytěženého v místních dolech. Železná ruda se tímto způsobem dovážela pouze do vzdáleného Komárova. Do bližších hutí v Králově Dvoře byla ruda dopravována již zmíněnou lanovou dráhou. Železnice jako by převzala funkci starobylých cest a proměnila Zdice opět v důležitý dopravní uzel. Koleje se odsud rozbíhaly na Plzeň, Prahu a Příbram. Stejně jako cesty i trať víceméně kopíruje terén, vine se podél toku Berounky až do Prahy a nabízí tak výhledy na skalnaté svahy u Srbska, či krátké nahlédnutí na krásu Karlštejna.

V roce 1989 začala vznikat stavba, která vlastnosti krajiny příliš nerespektuje a je přímo oddána touze lidí po stále rychlejší a jednodušší přesouvání. Mezi velkými městy Plzní a Prahou začala být v této době budována dálnice. *Z hlediska dřívějšího vývoje krajiny jsou dálnice nepřírozené. Obcházejí města, jsou rovné, málokdy respektují krajinu, udržují si určitou niveletu, a tak terén prorážejí průkopy a zavázejí valy. Dálnice stavíme pro užitek, ne pro krásu, a tak podle toho vypadají- strohá, necitelná technická díla, kterým se místní lidé více či méně oprávněně brání.*¹⁵

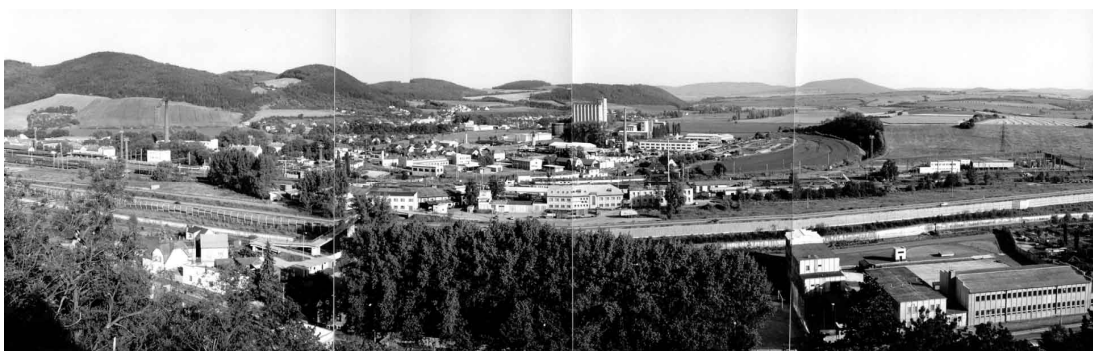
Ani Zdice se nevyhly změnám spojeným s touto stavbou. Dálnice neobchází, nerespektuje a nevzdává se. Zdice tak byly rozděleny a přibližně jedna třetina města zůstala nenávratně oddělena. Stavba tohoto úseku byla také spojena s nečekanými obtížemi. *V průběhu stavby se několikrát měnila již vypracovaná projektová dokumentace, především v důsledku podcenění geologického průzkumu dotčeného terénu, provedeného před zahájením dálnice*¹⁶.

Při stavbě bylo nutné regulovat toky blízkých potoků, které za několik staletí vytvořily silnou vrstvu naplavenin. Toto měkké podloží muselo být odtěženo a nahrazeno kamenným materiálem z Levínského odřezu. Vrchol kopce Lucberk, u obce Levín, který je významným nalezištěm zkamenělin, se nachází necelé dva kilometry od centra Zdic. Právě stoupání k tomuto vrcholu bylo odstraněno a přesunuto na jiná místa. Tímto přesunem však byl narušen přirozený stav krajiny. Po vydatných deštích přišly záplavy, které značně poničily základy dálnice. Nově zpevněné podloží zřejmě nepojalo velké

¹⁵CÍLEK, Václav. *Makom: kniha míst*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2004,s. 168

¹⁶MUDRA, B. a kol. *Zdice: kapitoly z historie a současnosti města*. Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.s.

množství vody a ta se rozlila do okolí. Hned po této události následoval sesun Levínského odřezu, což znamenalo nepředpokládané odtěžení obrovského množství zeminy a hlavně kamení.

Obrázek č. 4 - Dálnice procházející městem

Obtíže s budováním dálnice nabízí myšlenku, že ji možná země nechtěla přijmout. Problémy s odtěžením kamene a následné sesuvy nabádají k respektování krajiny. Možná, že se kámen brání, možná ví, co už krajina nesnese.

1.7. Střed obce

Nyní se nacházíme přímo v obci. Jsme v místě, které celé generace lidí nazývaly domovem. *„Jestliže člověk bydlí, je umístěn v prostoru a zároveň vystaven určitému charakteru prostředí. Ony dvě psychické funkce, jež jsou do tohoto procesu zapojeny, můžeme označit jako „orientaci“ a „identifikaci“. Aby člověk našel oporu pro svou existenci, musí být schopen se orientovat, musí vědět, kde je. Ale také se musí identifikovat se svým prostředím, tj. musí vědět, jaké je určité místo“.*¹⁷ Problému orientace se věnuje Kevin Lynch, jehož teorie je představena v publikaci *Genius Loci* od Christiana Norberga Shulze. Lynch vymezuje pojmy „uzel“, „cesta“ a „oblast“, které označují základní prostorové orientace člověka. Vztahy těchto složek pak vytvářejí v mysli *„obraz prostředí“*, který dává svému nositeli „pocit emocionální jistoty

¹⁷NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010, s. 18

a bezpečí“¹⁸ Pro usnadnění vytváření „dobrého obrazu prostředí“ si všechny kultury vyvinuly „systém orientace“. *„Svět může být organizován kolem několika ohniskových bodů nebo může být rozdělen do oblastí, jež mají svá jména, nebo propojen význačnými cestami.“* Orientace je tedy spojena s pohybem v konkrétním prostoru, který je pro její usnadnění členěn na části. Každý člověk však vnímá prostor odlišným způsobem a díky tomu si vymezuje různé orientační body. Jinak vnímá prostor člověk „náboženský“¹⁹ a člověk, který odmítá posvátnost světa a považuje za svou čistě „profánní“ existenci, *úplně odproštěnou od všech náboženských předpokladů.*²⁰

Pro náboženského člověka není prostor stejnorodý, objevují se v něm určité části, které se svojí kvalitou odlišují od jiných. Můžeme zde oddělit prostory posvátné, tedy významné a skutečné a prostory neposvěcené, které nemají vlastní pevnou strukturu, jsou beztvaré. V prostoru, který je stejnorodý je nemožné se orientovat, proto je střed, jako záchytný bod pro náboženského člověka důležitý.

Vraťme se nyní do konkrétního místa, do Zdic. Zde najdeme stavbu, kterou můžeme využít jako příklad náboženské zkušenosti prostoru: kostel uprostřed města. *„ Pro věřícího tento kostel participuje na nějakém jiném prostoru než je prostor ulice, kde kostel stojí. Portál vedoucí do vnitřku kostela je znamením přelomu. Práh oddělující oba prostory znamená zároveň rozestup mezi dvěma způsoby bytí, profánním a náboženským.“*²¹ Kostel je vlastně přechodem, či otvorem do posvátna a je tak vydělen z okolního prostředí. Takový průlom promítá do beztvaré profánního prostoru pevný bod „Střed“, díky kterému je možná orientace. Pro náboženského člověka by tedy mohl být středem obce právě kostel.

¹⁸NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010, s.19

¹⁹ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Vyd. 1. Překlad Filip Karfík. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 17

²⁰ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Vyd. 1. Překlad Filip Karfík. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 18

²¹ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Vyd. 1. Překlad Filip Karfík. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 18

Náboženské vnímání prostoru se liší od profánní zkušenosti prostoru, který je stejnorodý a kde pevný bod není stálý. Objevuje se a mizí podle každodenních potřeb. *„Vlastně zde již neexistuje „Svět“, nýbrž jen zlomky roztříštěného universa, beztvárá nekonečná spousta víceméně bezpříznakových „míst“, mezi nimiž se člověk pohybuje podle toho, jak mu velí závazky života začleněného do průmyslové společnosti.“²²*

Je však důležité si uvědomit, že není možné nalézt profánní existenci úplně oproštěnou od náboženské zkušenosti. I u nenáboženského člověka můžeme pozorovat existenci privilegovaných míst, která jsou odlišná od běžné, každodenní skutečnosti. Takovými místy mohou být rodný dům, kraj, či místo ve městě spojené se silným prožitkem. Jsou to vlastně taková „posvátná místa“ soukromého světa. Prostor obce může být rozdělen na mnoho míst, ke kterým má nenáboženský člověk vztah. Z hlediska vztahu k místu tedy vlastně není možné určit jednotný střed obce, protože každý člověk chápe daný prostor na základě jiné zkušenosti.

Podívejme se tedy na některá místa ve veřejném prostoru, kde se občané Zdic setkávali a která tak mohla být středem života v obci.

1.7.1. Místa setkávání: kameny s příběhem

Nechme opět vést kameny. Jejich umístění totiž často může napovědět, které místo bylo pro tehdejší obyvatele významné. Při procházení středočeskou krajinou se můžeme setkat s památnými kameny. *„Jedná se obvykle o menší přírodní, člověkem jen málo upravované kameny či skály, které jsou spjaty buď s historickými osobami a událostmi nebo častěji s místními pověrečnými vyprávěními nebo lidovým kultem světců.“²³* Takové kameny se mohou stát cílem poutních cest, ale i náhodní kolemjdoucí se často zastavují v jejich blízkosti. Kámen a jeho příběh přitahuje pozornost lidí. V prostoru Zdic se můžeme také setkat s rozmístěnými kameny, které

²²ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Vyd. 1. Překlad Filip Karfík. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994,

²³CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější* 2. dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, 44

fungují jako symbol nějaké události a jejich umístění není náhodné. Zatímco památné kameny často určují cestu lidí, pomníky a památníky jsou umísťovány na navštěvovaných místech. Ovšem i zde platí, že kámen a s ním spojený příběh přitahuje pozornost.

Pomníky a památníky ve Zdicích byly umísťovány v prostředí parků. Záměrem bylo nejspíše připomenutí významné události, co největšímu počtu lidí. Prvním pomníkem, který bych chtěla zmínit je kámen Svobody, jež má připomínat oběti první světové války. Pomník byl ve 20. letech 20. století umístěn v malém parku nedaleko kostela. Po necelých třiceti letech však park musel ustoupit vozovce a nové pěší zóně.

Pomník byl poté přesunut před budovu základní školy, opět do parku. Mohlo by se zdát, že takový přesun nijak nezměnil původní funkci pomníku, kterou bylo připomenutí události kolemjdoucím. Avšak i když stále hovoříme o parku, jedná se o jiný typ veřejného prostoru. „*Tradiční veřejný prostor by teoreticky měl být přístupný pro všechny návštěvníky*“²⁴ naproti tomu prostor privátní se vyznačuje tím, že „*každý, kdo sem vstupuje tak činí za určitým účelem, který se bezprostředně týká majitele prostoru*“²⁵ Dá se tedy předpokládat, že prostor patřící ke školnímu zařízení, který je otevřen jen na několik hodin denně, bude také určen jen pro nějaký typ návštěvníka, například rodiče, prarodiče nebo sourozence školních dětí. Pokud by se v tomto areálu pohyboval někdo, kdo neodpovídá předpokládanému typu, bude pravděpodobně vykázan. Památník se tak dostal do místa, které již není volně přístupné, a můžeme tedy říci, že částečně ztratil svoji původní funkci.

²⁴Město: *proměnlivá ne/samozřejmost*. 1. vyd. Editor Slavomíra Frenčuhová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 179

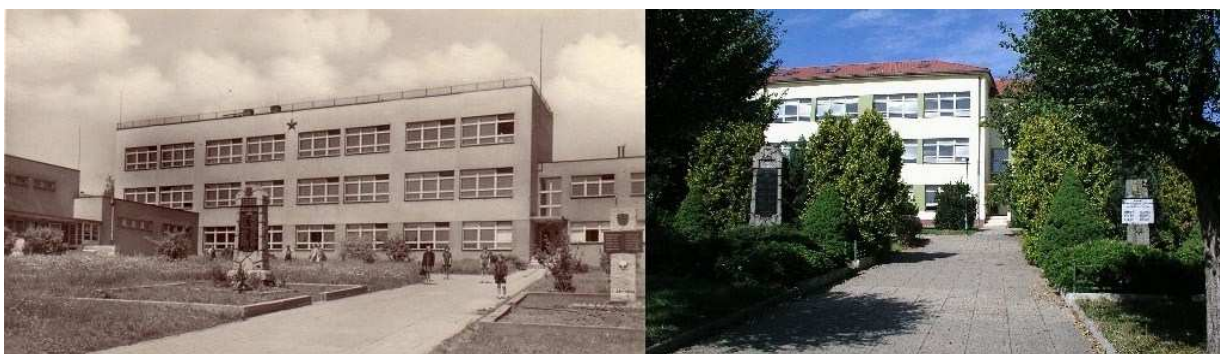
²⁵Město: *proměnlivá ne/samozřejmost*. 1. vyd. Editor Slavomíra Frenčuhová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 179

Obrázek č. 5 - Zanikající park (uprostřed) s kamenem Svobody

Obrázek č. 6 - Kámen Svobody před přemístěním, 1925

Obrázek č. 7- Kámen Svobody po přemístění a úpravách

V době, kdy byl již zmíněný parčík u kostela stále využíván, měli obyvatelé Zdic ještě další možnost odpočinku v trávě pod stromy. Na počátku dvacátého století byla totiž do podoby parku upravena část vrchu Knihov. O jeho oblíbenosti opět vypovídá umístění dalšího památníku, tentokrát věnovaného Miroslavu Tyršovi, zakladateli Sokola. Kámen byl umístěn na upraveném podstavci a jeho okolí bylo přizpůsobeno pro odpočinek velkého množství návštěvníků parku. V průběhu 20. století však oblíbenost parku značně klesla a i přes snahy o obnovení se lidé přesunuli jinam.

Obrázek č. 8 - Odhalení památníku roku 1939

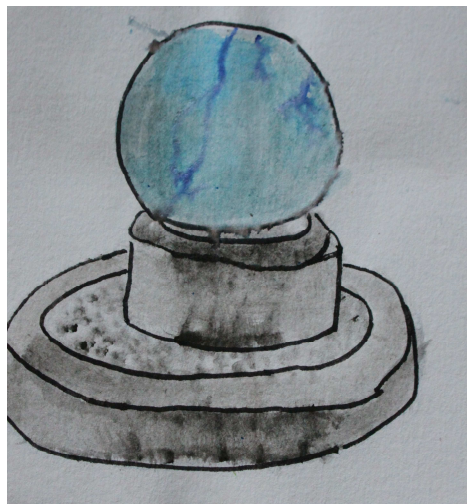

Obrázek č. 9 – Podoba pomníku roku 2012

Možná se tím místem, které nahradilo takto významný park, stalo nové Zdicé náměstí. Posledním kamenným objektem, který reprezentuje navštěvovaná veřejná místa ve Zdicích, je proto žulová kašna na náměstí.

Jak jsem již zmínila v souvislosti se zánikem parku s pomníkem Svobody, prostor před farou a kostelem byl přeměněn na pěší zónu. Obytné budovy, vystavěné kolem této dlážděné cesty, se postupně přeměňovaly na obchody a restaurace. Nezastavěný prostor se tak stal místem střetu všech lidí, kteří potřebovali využít služeb pošty, úřadu, nakoupit potraviny a oděvy, nebo navštívit kostel. Tímto způsobem vzniklo nové náměstí: „*veřejné nezastavěné prostranství ve městě, vyhrazené shromažďování, obchodu, dopravě a různým jiným účelům*“,²⁶ které se postupně stalo středem veřejného života ve Zdicích.

²⁶ SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura: naučný slovník*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1961. S. 137

Obrázek č. 10 - Populární kašna na náměstí z pohledu žákyně základní školy

Obrázek č. 11 - Proměny pěší zóny

V současnosti se v blízkosti kašny po celý rok na lavičkách schází mladí lidé a „diskutují“ o problémech jejich světa. „Copak se na našich náměstích a ulicích doopravdy scházejí cizí lidé a dávají se do diskuzí o politice a veřejných záležitostech, jak o tom píše Habermas (1989)? Ne. V praktickém životě veřejného prostoru jsou tyto velké ideály nahrazeny praxí každodennosti, rutiny a her, které jsou obtížně čitelné jenom proto, že je v nich příliš mnoho hráčů.“²⁷ Zdá se, že nové zdické náměstí v sobě spojuje každodennost a rutinu s prostorem pro „diskusi o veřejných záležitostech“. Je místem, kde se získávají informace, je vlastně komunikačním středem města.

²⁷ Československé město včera a dnes: každodennost - reprezentace - výzkum. Editor Slavomíra Ferenčuhová, Lucie Galčanová, Barbora Vacková. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 120

2. Pohled na současné město

Pokusím se nyní zachytit časový úsek, kterému říkáme současnost, i když si uvědomuji, že definovat její délku nejspíše není možné. „*Pocit času se neodvíjí z objektivního trvání příslušných jevů, ale spíše ze změn v našem cítění času, jež jsou samy výsledkem trvalého procesu interpretace, kterou neustále provádíme*“²⁸ Popisují tedy fázi života města, které nebylo zatím ovlivněno nějakou významnou událostí výrazně proměňující jeho tvář z hlediska vizuálního a sociálního. V tomto časovém úseku objekty a místa zůstávají po nějakou dobu zdánlivě neměnné a vztah lidí k nim je také relativně stálý.

V této kapitole záměrně zmiňuji Zdice jako město. Obec totiž v roce 1994 obdržela statut města na základě dosažení počtu 3000 obyvatel²⁹. Přesto se zdá, že zde chybí některé typické prvky městského života. Pokud se zaměříme především na vztahy obyvatel tak „*obecně přijímanou základní charakteristikou města je, že se tu setkávají a žijí vedle sebe - spíše než spolu- lidé, kteří jsou si vzájemně cizí.*“

Ve Zdicích však stále přetrvávají velmi silné rodinné vazby a majetek se dědí po celé generace. Ještě v současné době se mladí lidé se vrací k rodinám, aby pokračovali v péči o sady, louky, pole a stavení. V tomto případě tak můžeme hovořit spíše o „*malém městě*“ kde je možné se vyhnout „*nástrahám velkoměsta*“ v podobě prostituce, kriminality, nemocnosti a chudoby. „*Představa malého města je zároveň spojena s hodnotami komunity, s převládající tradičními vazbami atd.*“³⁰

Z vlastní zkušenosti vím, že občané Zdic těžko přijímají nové obyvatele města. Po dvaceti letech bydlení a práce ve Zdicích má moje rodina statut „prážáků“, který především z počátku vyjadřoval nedůvěru ke všemu cizímu. Připomíná mi to život na velmi malých vesnicích, kde je pečlivě pozorován každý krok nových obyvatel. Takové soužití může mít zápory i klady. Pozitivní stránkou je především

²⁸ AUMONT, Jacques. *Obraz*. 2. vyd. Překlad Ladislav Šerý. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2010, s.

²⁹ Mesto-zdice. *Zdice* [online]. 2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.mesto-zdice.cz>

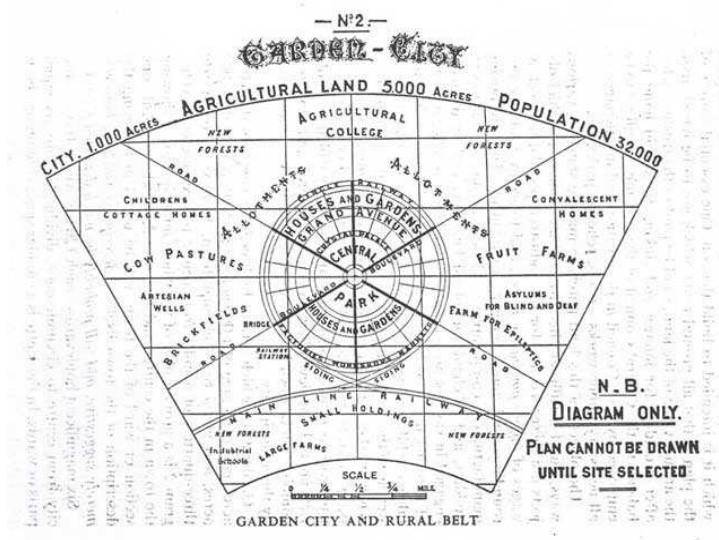
³⁰ *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. 1. vyd. Editor Slavomíra Frenčuhová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 20

*vzájemné hlídání majetku, který tak téměř nemůže být odcizen. Takto pevná komunita lidí přijímá mezi sebe další členy velmi těžko, avšak pokud se noví obyvatelé „osvědčí“ jsou její součástí navždy.*³¹

Jak tedy vypadá město s několika tisíci obyvatel a venkovskou atmosférou?

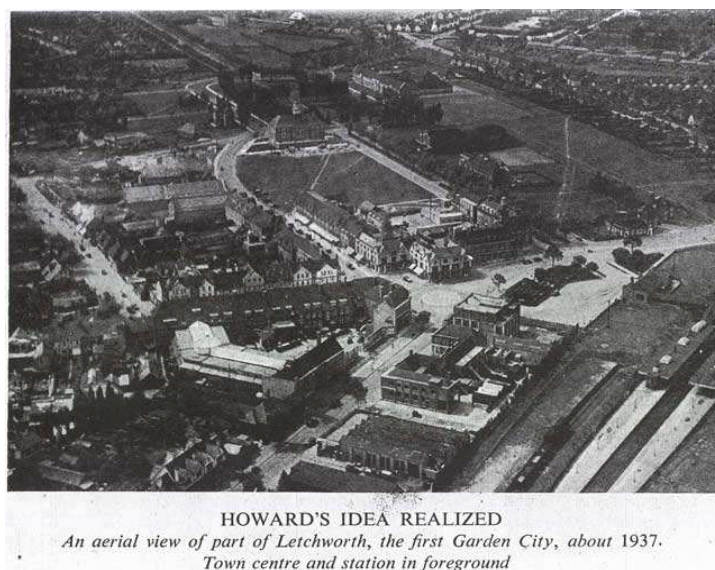
Zdice se rozkládají mezi zalesněnými vrchy, které se již téměř staly součástí města. Jejich svahy jsou přeměněny na zahrady, chatové oblasti a vilové čtvrti. Město tak vypadá jako by se snažilo vyšplhat do výšky. V jedné z okrajových částí jsou pak ulice přerušeny širokou černou linií - dálnicí, která je z části kopírována tokem Červeného potoka. Město se rozšiřuje všude, kde je volný prostor. Okolní pole se tak rychle mění zahrady s rodinnými domky. Nové ulice, které takto vznikají, jsou ohraničeny vysokými ploty, za kterými se skrývají rozlehlá sídla pohlcující téměř celý pozemek, na kterém zbývá místo pouze pro bazén.

Podobný typ zástavby, která se rozkládá na velkém prostranství, navrhl v 19. Ebenzer Howard. Pro města navržená podle jeho vzoru vzniklo označení „zahradní město“.

Obrázek č. 12 - Návrh zahradního města

³¹Odsazený text popisuje vlastní zkušenost a není tedy obecně platným tvrzením.

Obrázek č. 13 –Realizace zahradního města

Jednou ze základních myšlenek bylo vybudování obytných celků, kde by ke každému domu byla k dispozici malá zahrádka. Bloky takových domů by byly odděleny pásy parků. Tento přístup měl vliv na obytnou výstavbu celého 20. století. Reakce na vzrůstající oblibu samostatného bydlení, díky které se zástavba rychle rozšířila na okraje měst, byly různé. Příkladem může být kritika Ladislava Žáka:

„Jako živelná pohroma přikvačil na naše země obludný rozvoj a bezuzdný stavební ruch nesčetných vil, domů, domků a chatrčí, jimiž jsou vandalskou bezohledností ničena úrodná pole a louky, krásné pastviny a lesy, klidná údolí a říční břehy. Celá země se mění v oplocené stavení parcely, stavební ruch nejbídnější úrovně jako strašlivá rakovina rozežírá země, zachvacuje okolí velkoměst, měst i obcí, blízké i vzdálené, proniká do nejodlehlejších míst a neušetří ani nejkrásnější zapadlé kouty dosud neporušené přírody.“³²

³² *Město: proměnlivá ne/samozřejmost.* 1. vyd. Editor Slavomíra Frenčuhová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s.84

Obrázek č. 14 - Pohlednice – letecký pohled na město s novými ulicemi na krajích

Nové stavby se i ve Zdicích rozšiřují velmi rychle, ale zdá se také, že se rychleji rozpadají. Tvoří uzavřené celky, které slouží „pouze“ k bydlení. „V *současném „privátním“ městě předměstské suburbie schází sociální prostor. Ale i hlediska krajiny a přírody je vhodné udržovat výstavbu v určitých mezích.*“³³ Nestaví se zde hřiště, či obchody, nejspíše protože jejich obyvatelé Zdice chápou jako místo bydliště a volný čas tráví v jiných městech. Vznikají tak čtvrti oddělené od života města.

Již jsme se tedy seznámili s vnější podobou města, která může být snadno vyčtena z fotografií a map. Pro hlubší poznání Zdic a zachycení *genia loci* se však musíme vydat přímo do jeho ulic.

2.1. Procházení Zdicemi a okolím

Pokud chceme, nebo potřebujeme poznat nějaký prostor, máme několik možností. Můžeme se v něm pohybovat, můžeme naslouchat různým zvukům a můžeme se rozhlédnout. Právě zrak, kterým se téměř výhradně zaměřujeme na odražené světlo, nám umožňuje si svobodně zvolit, z jakého odstupu budeme objekt nebo scénu pozorovat a na jaký detail zaměříme svou pozornost. Vnímání sluchem je proti tomu v každém okamžiku neúplné, bodové a je vázáno na vývoj zvukových událostí v čase.

³³CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, s. 102

Můžeme také slyšet zvuky, které vznikají mimo naše zorné pole, a tím se vnímaný prostor rozšiřuje. Má také velmi blízko ke hmatovému smyslu, protože reaguje na nějaký mechanický tlak z prostředí. Například velmi intenzivní zvuk může způsobit bolest. „*Metaforicky lze říct, že svět se skrze sluch více „dotýká“ našeho těla než svět vizuální.*“³⁴ Dále můžeme hmatem vyzkoušet strukturu věcí, které se v prostoru nachází, nebo také zjišťovat jeho vůni a chuť.

Podle Václava Cíleka³⁵, by měl každý člověk průběžně vytvářet sbírku hudby, filmů, knih a věcí, které se váží k nějakému období. Takové předměty a záznamy společně tvoří „obraz“ našeho života a vyvolávají v nás vzpomínky na různá místa a události.

Tuto myšlenku je také možné vztáhnout ke konkrétnímu místu. Sbírká podobného typu v může vyvolat vzpomínky na místo a zároveň odráží osobnost „sběratele“ a tím i jeho vztah k danému místu.

Sběrem předmětů z určitého místa poznáváme prostor nejen pohybem, zrakem a čichem ale také hmatem. „*Já věřím v dotýkání věcí, to znamená, že když já budu mít v kapsách kousky dřev, jako mají Čiňani dřeva na hlazení, nebo ty kameny, tak prostě jenom tím, že to беру do ruky, tak já si myslím, že cosi dostávám.*“³⁶

³⁴ *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. 1. vyd. Editor Slavomíra Frenčuhová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 199

³⁵ CÍLEK, Václav. *Kameny domova*. Praha: Krásná paní, 2011

³⁶ Na plovárně. [online]. [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz>

Obrázek č. 15- Mlčoch Jan, Vzpomínky na P. – Předměty připomínající přátele.

Ukázka vazby předmětu a vzpomínky.

Pokud se s prostorem takto seznámíme, zjistíme, že se skládá z mnoha míst, ke kterým jsme si vytvořili vztah. Místo je tvořeno konkrétními věcmi s různými vlastnostmi (barvou, strukturou, tvarem) a mají k němu vztah různé události, které jsou od něj neoddělitelné. *„Tyto věci společně určují „charakter“ prostředí, jenž je podstatou místa. Obecně řečeno, místo je dáno jakožto určitý charakter či „atmosféra“³⁷.*

S atmosférou místa je úzce spojen pojem genius loci, duch místa, který dává život lidem i místům a určuje také jejich povahu a charakter. Je vlastně esencí krajiny, důvodem, proč se lidé do některých míst vrací. Genius loci může působit prchavě, je však pevně vepsán do tvarů, struktur a barev kraje.³⁸

³⁷ NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Překlad Petr Kratochvíl, Pavel Halík. Praha: Dokořán, 2010, s.8

³⁸ CÍLEK, Václav. *Makom: kniha míst*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2004

Pro mne je prostorem rozděleným na jednotlivá místa oblast, ve které bydlím. Tato oblast nezahrnuje pouze dům, který obývám, dokonce ani město ve kterém se dům nachází. Sahá daleko přes okolní kopce až tam, kde jsou moje místa od sebe vzdálen a natolik, že jsou téměř pohlcena nepoznaným prostorem.

Nejlépe prozkoumaným prostorem je nejbližší okolí místa, kde trávím nejvíce času, tedy domu ve kterém bydlím. Jeho okolí je téměř přeplněno vzpomínkami, které se navzájem překrývají, objevují se a mizí. Další takovou oblastí je město Praha, ke kterému mám však velmi odlišný vztah. Toto rušné město je plné míst, ve kterých se pohybuji, pracuji a setkávám se s jinými lidmi. Téměř vždy však pociťuji úlevu, když je opouštím. Žádné z nich totiž ve mne nevyvolává pocit klidu a dojem krásy. Uvědomuji si také jako hodnotu pro mne má poznávání nějakého prostoru chůzí. Ve velkém městě často využívám různé dopravní prostředky k urychlení přesunu, malé městečko a jeho okolí však prozkoumávám pouze pěšky. Tento pomalejší způsob přesunu mi pomáhá lépe si uvědomovat vzdálenosti mezi jednotlivými místy a různé vlastnosti terénu.

Procházení Zdicemi a okolím tedy chápu jako základní způsob poznávání prostoru.

Při hledání objektů ve Zdicích a okolí se moje procházky postupně staly malým rituálem. Každé z nich předcházelo zamyšlení nad známými místy a také četba historických pramenů a samotná procházka pak byla pro mne uklidňující činností. Soustředila jsem se totiž pouze na své okolí a uvažovala jsem jen o věcech, se kterými jsem se setkala. Jako součást procházek také chápu následné třídění poznatků, které často vyžadovalo opětovné navštívení některých míst.

3. Kritéria výběru objektů

Pojem objekt můžeme chápat jako synonymum výrazu předmět, který může být konkrétní (věc), nebo abstraktní (předmět zájmu). „Řeknu-li však „svět objektů“, chápu to obvykle jako svět věcí, jako předmětný svět.“³⁹ V této části práce užívám pojem objekt k označení konkrétního a člověkem vytvořeného předmětu.

Samostatné objekty jsou vždy vázány na část prostoru, ve které se nachází. Bez okolního prostředí by změnili svou podstatu. Tedy prostor, nebo spíše místo (vymezený prostor) a objekt, tvoří celek. Změnou umístění objektu, změníme také charakter původního i nového místa i funkci přesunutého objektu.

Pokud pohlédnu zpět, kritériem pro výběr objektů, byla jejich nefunkčnost, ztráta významu, či ztráta zájmu okolí. Tedy objekty, kolem kterých často procházíme, ale nepřisuzujeme jim žádný význam. Toto zaměření si vysvětluji potřebou ovlivnit zájem lidí ve svém okolí o prostředí, ve kterém žijí.

Postupně jsem také vymezila další kritéria pro výběr objektu. Již zmíněným je zánik původní funkce či role v životě obyvatel obce. Dále pak mají všechny objekty vazbu na nějakou fázi cesty kamene a lidí a jejich příběhy spolu souvisí. Díky vzájemnému vztahu objektů jsem mohla navrhnout krátkou trasu zahrnující jednotlivé objekty a místa, která k nim mají nějaký vztah, ale nejsou součástí jejich bezprostředního okolí.

3.1. Konkrétní místa a objekty ve veřejném prostoru

Cesta spojující vybrané objekty začíná na zdánlivě nevýznamném místě v okrajové části města. Frekventovaná silnice se zde prudce stáčí a vytváří tak skalnatý „poloostrov“. Skála je vlastně nejvýraznějším prvkem tohoto místa. Ostré svahy tvoří zákoutí, které je téměř neprostupně zarostlé stromy a nízkými keři. Není ani třeba tento prostor podrobně zkoumat, abychom zjistili, že se nacházíme v nepoužívaném lomu. Těsně pod skálou, kde už není dostatek slunce pro rostliny, můžeme nalézt menší úlomky

³⁹ZHOŘ, Igor. *Proměny soudobého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992, s. 23

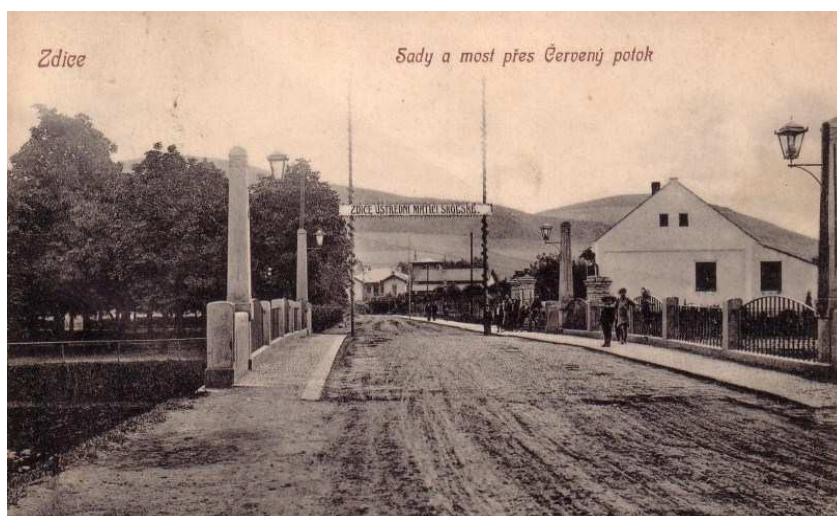
těženého kamene. Při pečlivém prohlédnutí na nich objevíme barevné žilky, které určily pro kámen přezdívku „žabák“.

Prvním místem je tedy zapomenutý **lom v Komenského ulici**.

Obrázek č. 16- Kámen zvaný „žabák“, lom v Komenského ulici

Následující objekt zdánlivě nemá žádnou souvislost s místním kamenem ani s jeho těžbou. Jedná se totiž o betonový **most přes Červený potok** vystavěný po regulaci potoka v roce 1909. Souvislosti však můžeme spatřit v zacházení lidí s prostorem města a okolí, které je definováno právě vlastnostmi kamene. Již v kapitole 1.6. *Cesta lidí a kamene* jsem zmínila obtíže, které způsobila výstavba dálnice. Přesuny obrovského množství kamenného podloží zapříčinily nerovnováhu přirozeného prostředí, například rozvodňování toků a sesuvy neodtěženého materiálu. Tato cesta, která nerespektuje geologické podloží, ani vlastnosti krajiny, způsobila také změnu původní funkce výše jmenovaného mostu tím, že oddělila části města, které spojoval.

Obrázek č. 17 – Nový most přes Červený potok (pohled od nynější dálnice do Zdic)

Obrázek č. 18 – Současný stav mostu (2013), cesta přes most je přehrazena protihlukovými zábranami. Na jejím konci proto vzniklo malé parkoviště.

Od téměř nepoužívaného mostu pokračuje cesta dál až za poslední domy, do zapomenutého parku na okraji Zdic. Tento kdysi navštěvovaný a veřejností oblíbený park na vrchu Knihov se i přes snahy o obnovení postupně přeměnil v těžko přístupný les. Chybně rekonstruované cesty se vlivem dešťů rozpadají a tak je lépe průchozí spíše okolní terén. Stále jsou také viditelné pozůstatky těžby pískovce, která zde probíhala v povrchových lomech. Na křižovatce dvou stezek se mezi stromy ukrývá **památník M.**

Tyrše. Kámen s pamětní deskou by měl kolemjdoucím připomínat významnou osobnost, což v současné době vzhledem k nízké návštěvnosti téměř není možné. Jedná se tedy o další zapomenutý objekt, který skoro ztratil svoji původní funkci.

Z lesa se po hlavní silnici budeme přesouvat ke středu města, k náměstí s kostelem, které je naším cílem. Posledním zastavením před ukončením cesty je park u prvního stupně základní školy. Na tomto místě můžeme nelézt další objekt, jehož funkce byla také změněna. Jedná se o **pomník padlým v 1. sv. válce**, který byl z veřejného prostoru města přesunut do soukromého parku a stal se tak špatně přístupný široké veřejnosti. Událost tedy nepřipomíná všem obyvatelům a návštěvníkům města, ale jen vybraným lidem schváleným ke vstupu do areálu školy. Odtud vede několik cest na hlavní Zdicské náměstí, kde se spojují příběhy téměř všech vybraných objektů a míst.

Krátká ulice vedoucí z náměstí je z jedné strany lemována neobvyklou zdí. Tato **rozpadající se zídka**, která již téměř nechrání soukromý pozemek, je nápadná svojí strukturou. Kameny ze kterých je vystavěna mají totiž natolik rozdílné vlastnosti, že ty měkčí se již téměř rozpadly a tvrdší vyčnívají do prostoru ulice. Jsou zde totiž použity pískovec a diabasový tuf, kameny tvořící podloží Zdic. Kdybychom pomyslnou linií propojili lom na diabasový tuf na jedné straně města a pískovcový lom na straně druhé, přibližně uprostřed by ležela právě tato zeď. Je vlastně místem, kde se setkávají kameny vzniklé ve stejném období, avšak disponující odlišnými vlastnostmi.

Náměstí je místem setkávání nejen lidí, ale i příběhů. Geologické podloží je zde přetvořeno na část města a pochází odtud také pomník Svobody, který byl původně umístěn v malém parčíku u fary před kostelem. V blízkém okolí náměstí ne tedy uzavírá cesta spojující zapomenutá místa a objekty ve Zdicích.

3.3. Vztah k místu

V předchozích kapitolách jsem se zabývala vyhledáváním míst a objektů a hledáním jejich vzájemných vztahů. Toto hledání bylo již od začátku ovlivněno dlouhodobě budovaným vztahem k městu a vlastní zkušeností. Každý zážitek vázaný ke Zdicím,

každá zkušenost z dětství a především zájem o život ve městě se vlastně staly základem pro celou práci. Protože se vztah k místu objevuje v průběhu celé práce, pokusím se zachytit význam pojmu a jeho návaznost na výtvarnou kulturu.

Při zkoumání významu vztahu k místu jsem se setkala s environmentální esejí časopisu *Human Ecology Review*. Za velmi výstižný považuji popis vztahu k místu „jako překrývající se vrstvy příležitostí, významů a emocí spojených s místem. Čím jsou vrstvy hustší a propojenější tím spíše si oblast vytvoří vlastnosti místa“⁴⁰ Vztah k místu si tedy vytváříme na základě praktických požadavků (příležitosti, významy) a emocionálních vazeb. Jako příklad praktických požadavků můžeme uvést utváření vztahu k místu, které „naplňuje praktické potřeby, nebo záměry“⁴¹ V souvislosti s emocionálními vazbami se můžeme setkat dokonce s „láskou k místu“, která označuje potřebu člověka vyhledávat místa kde se cítí bezpečně nebo pohodlně.

Z historického hlediska můžeme pozorovat počátek zájmu o místo (a vztah k němu) v šedesátých letech dvacátého století. Pojem místo začal být zkoumán mimo rámec geografie kvůli změnám „akademického zájmu, kulturních vztahů k prostředí, současných změn fyzického prostředí a pokroku v komunikaci, cestování a ideologické globalizaci.“⁴² Na základě tohoto zájmu se začaly postupně objevovat snahy o obnovu a uspořádání místa, které měly vliv také na současné umění.

3.4. Vztah k místu v dílech výtvarných umělců

V průběhu šedesátých let, tedy v době vzrůstajícího zájmu o místo začal z minimalismu vznikat nový umělecký směr, land art. Díla umělců tvořících „krajinné umění“, byla velmi často spojena s nějakým konkrétním místem. Prvotní příklon k monumentálním minimalistickým dílům v krajině byl díky fotografii postupně nahrazován citlivějším přístupem. Krajinná díla velkého rozsahu také často nebylo možné vystavit v galerii,

⁴⁰ BOTT, Suzzane, CANTRILL a Olin Eugene MYERS. Pojem místa a příslib ekopsychologie., *Human Ecology Review*. 2003, č. 10.s.

⁴¹ BOTT, Suzzane, CANTRILL a Olin Eugene MYERS. Pojem místa a příslib ekopsychologie., *Human Ecology Review*. 2003, č. 10. s.7

⁴² BOTT, Suzzane, CANTRILL a Olin Eugene MYERS. Pojem místa a příslib ekopsychologie., *Human Ecology Review*. 2003, č. 10.s.4

či muzeu, na kterých byl land art stále závislý. Tento problém vyřešil Richard Long, který přírodní prvky přenášel do galerií. I když byly jednotlivé části z místa odebrány a ztratili tak souvislost s okolním prostředím, stále evokují atmosféru určitého místa. Další tvorba tohoto umělce je ukázkou citlivého přístupu. Long využil fotografie k záznamu drobných zásahů do přírody, které provedl při osamělých procházkách krajinou.

Obr. č. 19 - Richard Long, zásahy do krajiny

Fotografie doplňoval stručnými texty a někdy i mapami.⁴³ Takový soubor záznamů zachycuje atmosféru míst a zároveň vypovídá o uměleckých dílech, která veřejnost nebude moci nikdy spatřit. Určitou podobnost s mým zkoumáním okolí a Longovými vycházkami spatřuji především v osamělosti, která byla někdy spíše umocňována neklidným prostředím města.

V návaznosti na změny v 60. a 70. letech, začaly v posledním desetiletí vznikat umělecké projekty reagující na konkrétní místo. „*V uměleckých projevech šedesátých a sedmdesátých let 20. století se uskutečňují významné změny ve vztazích mezi*

⁴³LYNTON, Norbert. Umění 19. a 20. století. 3. vyd. Praha: Artia, 1981

umělcem, jeho tělem, místem, kde se nachází a tvoří, a divákem. Nejvýraznější z nich – *land art, body art a umění performance a happeningu* – jsou důležité i pro vývoj *site specific*.⁴⁴ Jak již vyplývá z názvu *site* (místo, poloha, stanoviště) *specific* (zvláštní, specifický), jedná se o návrat k zájmu o vztah jednotlivce, či malé skupiny ke konkrétnímu místu. Projekty se snaží o vtažení diváka do děje, ve kterém se prolíná divadelní představení s výtvarnou tvorbou. *Site specific* má však také potenciál vyjadřovat se k architektuře (respektive urbanismu či památkové péči), sociologii či – v původním významu toho slova – k politice.⁴⁵

Pojem *site specific* bývá spojován s divadelní či výtvarnou tvorbou, přitom jeho podstatou je schopnost přispívat do více oblastí lidské činnosti. „Typickým příkladem takové snahy o začlenění do tradičních uměleckých kategorií je odezva na některé práce Kateřiny Šedé.“⁴⁶ Její tvorba bývá spojována především s výtvarným uměním i přesto, že umělkyně kombinuje různé umělecké přístupy. Šedá se zaměřuje na konkrétní obce a jejich obyvatele, kteří se účastní navržených aktivit. Reaguje na zažité stereotypy zúčastněných, nebo jejich sociální izolaci. V jejích dílech je také zajímavá pozice umělkyně, která navrhuje činnosti, které pak často ani nevykonává, přesto se jedná o její vlastní tvorbu.

Příkladem je práce s obyvateli vesnice Uhyst v Německu, kteří měli jednou čarou vystihnout duch obce. Výstupem byla kolektivní kresba podepsaná účastníky, jejíž kopie byly vystaveny v obci. Autorka o své tvorbě říká: „Mým cílem je vlastně ukázat na nějaký problém a navrhnout jeho řešení, což může vypadat dosti absurdně, ale je to to, co mě motivuje“⁴⁷

⁴⁴ Čtyři dny [online]. [cit. 2013-06-08]. Dostupné z: <http://www.ctyridny.cz>

⁴⁵ Čtyři dny [online]. [cit. 2013-06-08]. Dostupné z: <http://www.ctyridny.cz>

⁴⁶ Čtyři dny [online]. [cit. 2013-06-08]. Dostupné z: <http://www.ctyridny.cz>

⁴⁷ Respekt online [online]. [cit. 2013-06-08]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/online-verze-casopisu>

Obr. č. 20 – Duch Uhystu, Kateřina Šedá

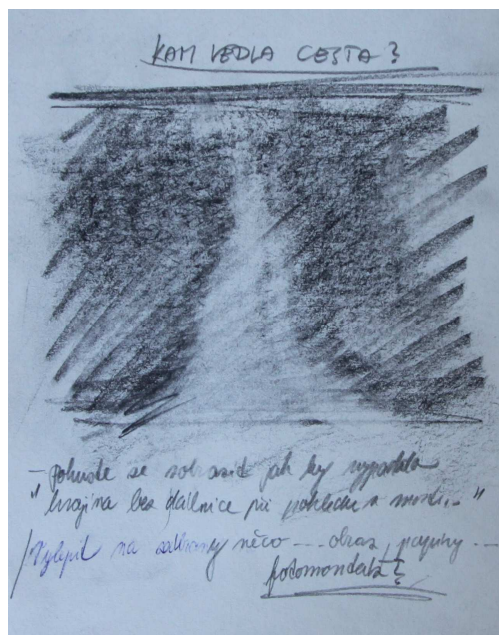
V obci Zdice můžeme označit jako problém právě ztrátu zájmu obyvatel o prostředí, které obývají. Lidé čím dál tím méně tráví volný čas v prostoru města a s okolím komunikují jinými způsoby ze svých domovů. Obnovením zájmu o konkrétní lokality se proto zabývá výtvarně didaktická část této práce.

3.5. Návrhy na obnovení funkce vybraných objektů

Uvedené přístupy umělců k místu a vztahu k němu, pro mne byly inspirující při navrhování vlastních výtvarných reakcí k vybraným objektům. Moje snaha vycházela z předpokladu vlivu životního prostředí na člověka. Například Cílek hovoří o vnitřní krajině, která ovlivňuje a zároveň je ovlivňována krajinou vnější. Pod pojmem krajina si představuji nejen přírodní scenérii, ale krajinu zahrnující uměle vytvořené prvky jako města a vesnice. *„Člověk vytváří k obrazu svému určitý typ krajiny, ale ta jej zpětně ovlivňuje a dotváří. Staráme-li se o krajinu, tak se věnujeme dvěma činnostem – péči o stromy, vody, petrklíče, brhlíka (jenž-jako veselý tarotový viselec-jediný z ptáků realizoval hermetickou zásadu, že „co je dole, je jako to nahoře“) a také o svoji duši.“*⁴⁸

⁴⁸CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*, 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, s5

Prvním „obnovovaným“ objektem se stal most přes Červený potok. Jeho původní funkcí bylo zpřístupnění zdickeho nádraží, tedy ulehčení života místních obyvatel. Výstavbou dálnice však byla tato funkce nenávratně zničena. Most končí jen pár metrů před protihlukovými bariérami a cesta se stáčí k několika málo obydleným domům. Mým prvním návrhem bylo vizuální obnovení cesty, kdy by protihluková bariéra sloužila jako malířské plátno. Takový zásah by však jen zobrazoval původní vzhled místa, aniž by byl konstruktivním řešením problému. Dalším návrhem tedy byla změna uspořádání celého místa. Za předpokladu, že cesta přes most má stále vést na nádraží a dálnici není možné zrušit, bylo jedním z řešení přemístění všech podstatných prvků. Tedy otočení mostu a změna toku potoka. Tento nápad se mi podařilo realizovat v rámci projektu pro ZŠ Zdice.

Obrázek č. 21 - Návrh na vizuální obnovení cesty, která je ukončena protihlukovými zábranami

Dalším z objektů byl památník M. Tyrše na vrchu Knihov. Původně navštěvované místo je nyní opuštěné. Rozhodla jsem se proto navrhnout akci, která by obnovila zájem obyvatel o místo, ve kterém se pomník nachází. Akci „znovuodhalení památníku“ jsem navrhla jen částečně, abych ponechala prostor pro případné změny ze strany účastníků. V první části měli účastníci vytvořit pozvánky na znovuodhalení památníku, které se

mělo odehrát jen několik minut po rozdání pozvánek náhodným kolemjdoucím. Úspěch akce tak stal závislý na obyvatelích Zdic.

Cesta spojující vybraná místa a objekty se stala základem projektu, který z části reflektuje můj způsob výtvarného vyjádření, pomocí kterého se pokouším obnovit původní funkce objektů. Jeho realizaci proto chápu spíše jako zapojení žáků do vlastních výtvarných aktivit, než samostatnou výuku.

VÝTVARNĚ DIDAKTICKÁ ČÁST

4. Projekt pro ZŠ Zdice

Při přípravě výtvarného projektu jsem vycházela především z publikací Věry Roeselové⁴⁹ a Jany Kratochvílové.⁵⁰ Vzhledem k nedostatku zkušeností s výukou, bylo pro mne velmi obtížné vymezení charakteristik projektové výuky a jejich následné dodržení. Mým prvotním záměrem bylo seznámit žáky s jejich okolím a pomocí různých aktivit jim přiblížit vybrané objekty a místa. Spíše osobním a téměř nesplnitelným cílem, bylo pomocí zážitku vázaného na vybrané místo obnovit zájem žáků o prostor, ve kterém žijí. Především díky těmto záměrům vznikl projekt spíše zážitkový s důrazem na osobní přístup žáka a využívající okrajově různé výtvarné techniky.

Seznamování se zkoumanou skutečností, jevem, či výtvarným problémem je jedním z východisek výtvarného projektu. Je proto vhodné zpočátku využít smyslové kontakty, studijní kresby, malby, či fotodokumentace. Postupně může být projekt zaměřen racionálně, tedy využívající analytický rozbor věcí a skutečností a jevů, podnětů, prožitků či vztahů, nebo intuitivně, tedy prožitkově. Lze však také využít kombinaci různých prostředků. Poslední přístup se projevil v projektu pro ZŠ Zdice. Žáci se zabývali výtvarnými problémy, například způsobem malířského ztvárnění vodní hladiny a zároveň zpracovávali témata zaměřená na jejich emoce – kladný, či záporný vztah k nějakému místu a jeho vyjádření. Žáci proto měli, v některých částech projektu možnost volby různých výtvarných technik (kresba, malba, fotografie, video). Pestrost výtvarných technik je také další důležitou složkou výtvarného projektu.

Projektová výuka je také často vázána na zkušenosti učitele s konkrétní skupinou žáků, je možné reagovat na probírané učivo, či jiné aktuální potřeby třídy. Návrh projektu odrážel především moji vlastní zkušenost a osobní přístup k výtvarnému pojetí tématu. Díky tomu mohlo dojít k nesrozumitelnosti některých úkolů, které byly součástí projektu. Pro některé žáky se občas ukázala jako příliš náročná rychlá změna tématu (z kresby podzimního listí s jejich vyučující, ke hledání významů různých míst

⁴⁹ ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997

⁵⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c2006

a objektů). Zřejmě by bylo snažší takovou aktivitu provádět se skupinou žáků, se kterými je v širším časovém úseku budován vztah učitel-žák.

„Lidská i výtvarná výmluvnost projektů se projevuje až fascinujícím způsobem tam, kde je možné v závěru vystavit nezkrácený celek se všemi jeho fazetami a procházet jím krok za krokem společně.“⁵¹ Projekt jsem se proto rozhodla ukončit výstavou všech prací, které pospolu budou tvořit samostatné dílo. Tímto dílem měla být koláž textů, kreseb, fotografií a předmětů, tvořících mapu Zdic a okolí, doplněná zvukovými i obrazovými záznamy.

4.1. Pojetí práce se žáky

Jak jsem již zmínila, výtvarné úkoly vycházely především z osobní zkušenosti s konkrétním prostorem a ze vztahu k jednotlivým místům. Tento vztah byl budován po několik let a umocněn vědomým zaměřením v rámci této práce. Práci s žáky proto chápu jako společnou tvorbu, která je založena na mém osobním přístupu k vybraným místům a k řešení problému, kterým je ztráta nebo změna funkce vybraných objektů.

4.2. Návrh projektu:

Navrhovatel projektu: projekt uměle připravený

Účel projektu: směřující k estetické zkušenosti, směřující k získání dovedností

Informační zdroj projektu: kombinace volného a vázaného typu- žák obdrží vzdělávací materiál, který si může rozšířit podle svých možností

Délka projektu: střednědobý

Prostředí projektu: kombinace školního a domácího typu

Počet účastníků projektu: projekt společný

Způsob organizace projektu: více předmětový

⁵¹ ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997, s.35

Koncept: Setkání budou zahájena společnou vycházkou po vymezené trase se zastávkami na vybraných místech. Žáci se pokusí vžít do rolí nových návštěvníků města a na každém místě využijí jeden ze způsobů záznamu vzhledu, složení, či atmosféry místa (fotografie, sběr suvenýrů, kresba). V dalších hodinách se žáci budou zabývat jednotlivými objekty a ve svém volném čase využijí zkušenosti z úvodního setkání a pokusí se zdokumentovat místo ve Zdicích dle vlastního výběru. Výsledné práce budou tvořit obraz města z pohledu žáků.

V průběhu realizace projektu budou žákům zadávány krátké úkoly zaměřené na poznávání jejich životního prostoru v jejich volném čase (v době mimo vyučování).

Vazba na RVP: „Žák užívá vizuální obrazná vyjádření k zaznamenání vizuálních zkušeností, zkušeností získaných ostatními smysly a k zaznamenání podnětů z představ a fantazie.“⁵²

.

4.3. Část I.- Úvod

1. Krátké seznámení s žáky a představení předpokládaného průběhu dalších hodin.
2. Seznámení žáků s prvním úkolem a seznamem pomůcek potřebných při příštím setkání.

Úkol č. 1. Při cestě do školy si pozorně všimněte svého okolí, Poznamenejte si jednu věc, která vás zaujala nejvíce. Jednou větou odůvodněte svůj výběr.

Realizace

První setkání proběhlo jako součást výuky volitelné výtvarné výchovy. Žáci již byli připraveni na svou běžnou výuku a můj vstup pro ně byl nečekaný. Byla jsem představena vyučující předmětu, jako studentka pedagogické fakulty UK. Po krátké

⁵² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2010).* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2013-06-08]. Dostupné z WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

době, kterou žáci potřebovali ke zklidnění, jsem je seznámila se stručným návrhem společných činností. Dále jsem požádala o rozdání vytištěného zadání prvního domácího úkolu a dalších pokynů pro příští setkání. Na základě těchto materiálů žáky, především chlapce zajímalo, jestli mohou být popsány i předměty a zvířata. Uvedli také několik různých příkladů. Žákům jsem vysvětlila, že díky velmi obecnému zadání to možné je. Pro mne byl velmi podnětný dotaz týkající se výtvarných materiálů. Chlapec se zajímal, zdali je zakázané kreslit také propiskou, či fixem, když nejsou uvedeny v seznamu. Uznala jsem tedy tyto prostředky jako použitelné.

Po této krátké diskusi jsem se s žáky rozloučila.

4.4. Část II. - Návštěvníci města:

Procházka po celé trase se zastavením u vybraných míst a výkladem historických souvislostí. Využití různých způsobů zachycení vlastností daných míst.

Zastávka I. - lom v Komenského ulici

1. Dotazy týkající se původu města. Zamyšlení nad důvody vedoucími k osídlení.
2. Představení lomu a ukázka těžené suroviny.
3. Uvedení žáků do role návštěvníků města. Dotazy týkající se způsobů zaznamenání vzpomínek.
4. Představení úkolů. Zahájení činnosti.
5. Přesun.

Zastávka II. Pěší zóna

1. Rekapitulace předchozích informací o lomu v Komenského ulici. Výklad o těžbě na vrchu Knihov.
2. Ukázka vzorku těžené suroviny. Porovnání se vzorkem z předchozího lomu.

Zastávka III. ZŠ Zdice 1. Stupeň

1. Výklad o původu zdejšího památníku.

2. Práce na zadaných úkolech.

Zastávka IV. Zeď u náměstí

1. Práce na úkolech. Upozornění na zeď v sousedící ulici.

2. Shromáždění se závěrečným výkladem.

3. Odevzdání úkolů z úvodního setkání. Zadání navazujícího úkolu.

4. Stručná rekapitulace nejdůležitějších bodů.

5. Rozchod.

Úkol č. 2: Popište, jak vypadá vaše oblíbené veřejné místo ve Zdicích. (Místo, kam se mohou jít podívat vaši spolužáci, přátelé, rodina atd. Místo, které není soukromý pozemek, jako je například dům, ve kterém bydlíte a zahrada kolem něj.) Napište maximálně pět vět.

Realizace

Hodina byla zahájena v prostoru školy, před šatnami. Žáci byli včas připraveni na cestu do města. Třída se poté přesunula k první zastávce trasy, do lomu v Komenského ulici. Zde se žáci měli nejdříve zamyslet nad důvody osídlení zdejšího kraje. Postupně dokázali vyjmenovat vše podstatné: dostupnost vody, surovin, rovinatý terén na pole a husté lesy jako zdroj paliva. Pouze jeden žák věděl o železné rudě jako nejdůležitější těžené surovině. V návaznosti na odpovědi na mé dotazy jsem představila lom, ve kterém jsme se právě nacházeli. Zdůraznila jsem také existenci dalších lomů na okraji města, ve kterých byl těžen rozdílný druh kamene. Poté jsem žákům předvedla úlomek diabasového tufu, jinak zvaného „žabák“. Žáci měli za úkol si vyzkoušet jeho váhu, strukturu i si pozorně prohlédnout barevnost.

Výklad vybraných částí historie města jsem poté opustila a zaměřila jsem se na zadání výtvarných úkolů. Žáci se měli vžít do rolí nových návštěvníků města Zdice. Nové téma

jsem opět uvedla předem připravenými otázkami. Zajímalo mne především, jestli žáci snaží dokumentovat nově objevená místa a pokud ano, tak jakým způsobem. Nejvíce se v odpovědích objevilo využití fotografie a sběr suvenýrů. Několik žáků také uvedlo, že pořízené fotografie mají spíše pro vlastní potřebu, neukazují je ostatním.

Výtvarným úkolem bylo tedy zachytit vybraná místa a objekty ve Zdicích pomocí tří způsobů: fotografováním, kresbou a sběrem suvenýrů. Každý způsob bylo možné využít pouze jednou a žáci měli všechny vystřídat během našeho setkání. Žáci začali pracovat okamžitě. Byly jim rozdány papíry čtvercového formátu a k dispozici byl fotoaparát.

Další zastávkou byla hlavní cesta vedoucí na náměstí ve Zdicích, ze které byl velmi dobře viditelný vrch Knihov. Žáci dostali k porovnání část pískovce a tufu z předchozí zastávky a následoval přesun k dalšímu místu, pomníku obětem 1. sv. války v areálu prvního stupně ZŠ Zdice. Žáci zde měli opět k dispozici všechny již zmíněné výtvarné potřeby včetně fotoaparátu s obsluhou. Během určených deseti pracovních minut jsem odpovídala jejich dotazům, které se týkaly provedení úkolů.

Během přesunu na náměstí, kde jsme uzavírali náš okruh, žáci z vlastního zájmu fotili své okolí. Sešli jsme se před kostelem nedaleko fary, který je obehnan pískovcovou zdí. Na dohled o této stavbě je unikátní zeď postavená ze dvou druhů kamene, pískovce a tufu. Žáci tedy mohli přímo spatřit rozdíly v materiálech. Pevnější pískovec vyčníval ze zdi a byl pevně zakotven, zatímco zvětralé části tufu se daly velmi snadno vyjmout. Zde žáci opět pracovali na svých úkolech.

Přibližně po deseti minutách jsem zahájila závěrečný výklad, ve kterém jsem se pokusila vyložit spojitost mezi jednotlivými místy. Žákům jsem zadala další domácí úkol a také jsem je požádala o odevzdání předchozího. Většina z nich zadání nesplnila, proto krátký text psali přímo na místě a se všemi pracemi a suvenýry ho na závěr odevzdali.

4.5. Část III.- Most přes Červený potok

Seznámení s historickými fakty a následné hledání současného významu mostu.

1. Setkání ve škole.
2. Přesun na místo.
3. Výklad historie mostu s důrazem na jeho funkci.
4. Zaměření na protékající vodu, hledání jejích barev.
5. Zadání úkolu a vysvětlení techniky.
6. Rekapitulace informací o mostě. Položení připravených otázek.
7. Hledání nového směru cesty a toku potoka.
8. Sestavení potoka z hotových prací. Kolektivní stavba mostu z přírodnin.
9. Rekapitulace sdělených informací a zadání domácího úkolu.
10. Rozchod.

Úkol č.3: Pokuste se zachytit atmosféru vybraného místa pomocí různých technik.

- O místě napište 5 jednoduchých vět. (jako v předchozím úkolu)
- Zkuste o něm najít jakoukoli zmínku na internetu, v knihách, zeptejte se na zajímavosti svých rodičů nebo prarodičů. (Stačí pouze jedna věta.)
- Vyberte si tři z nabízených technik a vytvořte tři práce, které budou zobrazovat vybrané místo, nebo jeho části. (Například detail zdi, chodníku, barvy, které se tam objevují atd.)

-kresba- na jakýkoli papír (tužka, fix, propiska, centropen, pero)

-malba-na čtvrtku (vodové a temperové barvy)

-fotografie (mohou být i upravené na počítači)

-video

-záznam zvuku

-suvenýr

Realizace:

Žákům byl předchozí hodinu předán seznam pomůcek, které jsem však měla všechny v dostatečném množství k zapůjčení.

Sraz se opět konal v areálu školy, ze kterého jsme se přesunuli přímo k mostu. Nejdříve jsem vyložila krátkou historii mostu s důrazem na funkci cesty přes most v minulosti. Třída se rozdělila na skupinky tak, aby každý žák viděl vodu z okraje mostu. Nejprve měli za úkol nahlas jmenovat všechny barvy, které ve vodě vidí. Přes počáteční nechuť a jmenování pouze jediné barvy - hnědé, postupně začali nacházet rozmanitější barvy - zelenou, červenou, modrou žlutou atd. Poté byl žákům zadán první úkol - malba vody. Pomůckou jim měl být mokřý papír, do kterého je možné snadno zapouštět barvy a vytvářet tak dojem vodní hladiny. Při namáčení papíru v potoce jedna z žákyň položila dle mého názoru zásadní dotaz, zdali nevadí, že papír bude hnědý, když se namočí do špinavé vody. Tato otázka se stala podnětem pro několik dalších žáků, kteří začali používat přírodní materiál, aby co nejlépe zachytili barevnost vody. Díky tomu vznikly práce malované trávou, hlínou, či doplněné úlomky kamenů.

Žáky jsem postupně procházela a konzultovala jejich práce. Překvapilo mne, že většina z nich tvořila s nadšením. Abych osvěžila jejich práci, pustila jsem po vodě několik barevných listů. Všichni se proto museli rychle soustředit a snažit se zanést nové barvy do své práce. Tímto jsem také chtěla žáky podnítit k vrstvení barev. V okamžiku, kdy jsem listy pouštěla po vodě, již všichni měli celé formáty zaplněné, proto museli výraznou barvou překrýt některou část malby.

Po odevzdání prací jsme se shromáždili opět na mostě tak, abychom hleděli na stěnu dálniční protihlukové zábrany.

Žáci se postupně, díky otázkám, shodli na směru cesty na nádraží a na přibližném položení nového potoka i nového mostu. Zadala jsem jim tedy poslední úkol, vytvořit most přes potok, který sestavíme z jejich prací. Hlasováním bylo rozhodnuto, že vytvoříme několik skupinek, které vystaví několik mostů. Všechny však budou směřovat na nádraží, jen každý bude vystavěn jiným způsobem. Žáci však pro tuto práci neměli z minulé hodiny předepsaný žádný materiál. Jediným možným řešením bylo tedy využít přírodních materiálů kolem potoka. Každá skupinka během krátké doby vytvořila vlastní systém stavby mostu.

Po dokončení staveb byl žákům zadán a vysvětlen domácí úkol vycházející z jejich dosavadních zkušeností, především ze druhého setkání (procházení městem).

Hodina byla uzavřena krátkou rekapitulací sdělených informací. Poté se žáci rozešli.

4.6. Část IV. - Památník

Návrh a realizace obnovení návštěvnosti památníku M. Tyrše na vrchu Knihov.

1. Setkání ve třídě.
2. Výklad vybraných událostí z historie místa doplněný o připravené otázky.
3. Hledání řešení problému. (Jak opět proslavit zapomenuté místo.)
4. Návrh akce – znovuoživení památníku a rozdělení rolí potřebných pro uskutečnění akce.
5. Zadání úkolu – tvorba plakátů.
6. Práce na plakátech, konzultace obtíží s řešením úkolu.
7. Shromáždění třídy před budovou školy. Přesun na určené místo s rozdáváním „propagačních“ materiálů plánované akce.
8. Zkouška slavnostního znovuoživení památníku. Čekání na příchod veřejnosti.

9. Oficiální provedení akce- proslov starosty, odhalení památníku čestnou stráží, dokumentace akce novináři a fotografie.

10. Poděkování zúčastněným a ukončení setkání.

Realizace

Žáci se sešli ve třídě určené pro výtvarnou výchovu.

Hodina začala výkladem s připravenými otázkami. Zajímalo mne především, jaký vztah mají žáci k vrchu Knihov, jestli ho často navštěvují a vědí, kde by našli památník M. Tyrše. Dále jsem zjišťovala jejich znalosti týkající se této významné osobnosti. Odpovědi byly dle mého názoru dostačující. Žáci, kteří se postupně přihlásili, věděli o sdružení Sokol a uměli si ho spojit s M. Tyršem a místní „sokolovnou“. Dále chápali jeho význačnost jako důvod k vystavění památníku ve veřejném prostoru. Na tyto otázky jsem navázala krátkým výkladem o historii vrchu Knihov, zdůraznila jsem především jeho oblíbenost v době odhalení památníku a žáky jsem požádala o srovnání se současným stavem. Především chlapci věděli z vlastní zkušenosti, že je současný stav parku na Knihově velmi špatný a není téměř navštěvován. Následně jsem požádala o navržení různých způsobů opětovného proslavení místa. Žáci postupně navrhovali rozdávání peněz u památníku, zapálení lesa a následné volání hasičů a občerstvení zdarma.

O těchto návrzích jsme dále hovořili a snažili jsme se najít jejich slabá místa. Například založením požáru bude poničen les, občerstvení zdarma by bylo obtížné zařídit. Žáci tedy uznali, že by byla vhodná jiná možnost. Navrhla jsem tedy znovuoživení památníku, na které bychom mohli pozvat obyvatele Zdic. Vytvoříme letáky, které na znovuoživení budou lákat a při své cestě na místo je rozdáme kolemjdoucím. Je však také běžné, že u odhalování pomníků, památníků, soch, či základních kamenů staveb jsou i kromě diváků i další osoby. Zeptala jsem se tedy žáků, zdali by dokázali říci, kdo by neměl u takové události chybět. Všechny nápady jsem postupně zapisovala na

tabuli. Jednotlivé funkce si poté žáci rozdělili. Ve třídě tak vznikla skupina novinářů, diváků, bodyguardů, čestné stráže a přihlásil se i starosta.

V další části výuky jsem žákům rozdala pomůcky pro tvorbu letáků. Pro urychlení práce, jsem připravila vytištěné fotografie vrchu Knihov a mapky s vyznačenou trasou. Žáci pracovali svědomitě a rychle. Pouze skupina novinářů a starosta se zabývali psaním hlavního projevu, k čemuž měli k dispozici knihu se záznamy z odhalení památníku.

Po dokončení práce se žáci shromáždili před školní budovou, odkud jsme započali procházku k již zmíněnému památníku. Během cesty obdržel každý kolemjdoucí leták s popisem trasy a časem setkání. Čas na přesun byl velmi krátký, proto bylo od potencionálních diváků třeba rychlého rozhodnutí.

V předpokládané době jsme přišli na místo určení, kde jsme vyčkali, zdali naše „kampaň“ bude účinná. Během krátkého čekání se žáci rozestavěli tak, aby jejich rozmístění odpovídalo jejich rolím. Památník také zakryli velkým kusem látky, aby mohl být v pravé chvíli odhalen.

Akce: Diváci, novináři, fotografové vytvořili dav kolem památníku. Přesně ve stanovaný čas starosta proslovem zahájil slavnostní znovuožhalení. Čestná stráž na jeho pokyn a za zvuku hudby odhalila pomník. Fotografové mezitím dokumentovali průběh akce a novináři si zapisovali. Akce byla ukončena potleskem.

V závěru hodiny jsem zadala seznam pomůcek potřebných pro další setkání a poděkovala jsem všem účastníkům.

4.7. Část V. - Moje místo

Výtvarné zpracování míst zvolených žáky na základě domácího úkolu.

1. Rekapitulace minulého setkání.
2. Pojem happening, jeho vysvětlení a spojení s akcí na vrchu Knihov.
3. Zadání práce a její návaznost na domácí úkol.

4. Ukázka možných řešení domácího úkolu – stop motion,
4. Tvorba a individuální rozhovor- odůvodnění volby místa, různé návrhy zpracování, volba materiálů.
5. Rekapitulace sdělených informací.
6. Konec setkání.

Realizace:

Setkání po 14 dnech. Žáci měli zadaný úkol z minulých hodin. Pouze dvě žákyně splnily všechny body zadání. Díky tomu měly povoleno pracovat na článku do zdicích novin o průběhu „znovuodhalení památníku“. V první části hodiny proběhla rekapitulace minulého setkání. Žákům jsem na tabuli napsala pojem *happening*. Žáci měli za úkol zkusit díky svým znalostem anglického jazyka vyjádřit význam tohoto pojmu. Výsledné odpovědi jsem opět zapsala na tabuli: *Něco se stalo, stát se, stalo se, setkání*. Žáci se snažili dát tento pojem do souvislostí s naší činností

Hovořili jsme také o domácím úkolu, který většina žáků nepřinesla hotový. Upozornila jsem je, že díky dnešní hodině budou mít část úkolu již splněnou, avšak že stále je třeba úkol dopracovat samostatně. Předvedla jsem žákům několik možností zpracování. Video složené z fotografií⁵³ místa a frotáž. Tuto techniku jsem si zvolila jako ukázkou další možnosti využití materiálů potřebných pro kresbu.

Dále jsem žákům zadala téma, které budou zpracovávat. Žáci měli zpracovat část domácího úkolu. Měli se zamyslet nad Zdicemi a jejich okolím a vybrat místo, které jim z jakéhokoli důvodu přijde zajímavé, důležité, krásné, nebo ošklivé. Toto místo měli zobrazit na papír pomocí barev, jejichž použití jsem zdůraznila. Upozornila jsem žáky na možnost odpoutat se od přesného zobrazování barevnosti místa. Měli se zamyslet nad tím, jak místo vidí ve svých myšlenkách. Pokud si ho pamatují, jak vypadá v zimě, použijí jiné barvy než by se tam vyskytovaly v tomto ročním období. Také je možné barevně zvýraznit nějaký důležitý předmět, či část místa.

⁵³Příloha: Stop motion

Během práce na úkolech jsem s každým žákem jednotlivě konzultovala jeho nápady. Společně jsme se snažili najít nejjednodušší řešení. U většiny žáků se objevila výrazná nechuť použít vodové nebo temperové barvy. Pokud se však jednalo o barevné fixy, byl jejich přístup lepší.

V závěru hodiny proběhla rekapitulace sdělených informací. Žáci byli upozorněni na domácí úkol, který pro ně znamenal procházku na vybrané místo. Představila jsem také plán další, již poslední, hodiny.

Moje místo:

Při této hodině volitelné výtvarné výchovy jsem se zaměřila především na samostatnou práci žáků.

4.8. Část VI. - Závěrečná hodina:

Tvorba koláží z nashromážděného materiálu.

1. Setkání ve třídě
2. Rekapitulace dosavadního průběhu projektu.
3. Odevzdání domácího úkolu.
4. Tvorba koláže.
5. Rekapitulace a reflexe celého projektu.
6. Rozloučení.

Realizace:

Setkání proběhlo ve třídě v budově školy. V úvodní diskusi jsme s žáky hovořili o jejich domácích úkolech. Většina žáků neměla zhotovený pouze krátký text, zajímavost, o daném místě. Byl jim proto poskytnut prostor na vypracování.

Po uplynutí doby na dopracování úkolů byl každému žákovi, či skupině žáků, přidělen karton. Ten měl sloužit jako podklad pro vytvoření koláže z donesených prací. Žáci, kteří úkol nesplnili, dostali přiděleny společné práce z první, druhé a třetí lekce a tvořili koláže vztahující se k navštíveným místům. Během práce jsem s každým žákem konzultovala jeho tvorbu. U společných prací jsem rozdělila různé činnosti mezi členy skupin, tak aby byl zapojen každý žák.

V poslední fázi, po odevzdání hotových prací, proběhla rekapitulace celého projektu. Krátce jsem žákům přiblížila všechna místa, která jsme navštívili, a znovu jsem zdůvodnila naše činnosti. Zaměřila jsem se především na chápání pojmu veřejné místo. Žáci navrhovali tyto definice: „Místo, které má nějakou zajímavou historii. Místo kde může každý chodit. Místo, se zajímavými budovami". V závěru však společně souhlasili s tvrzením, že veřejné místo je takové, kam může kdokoli svobodně přijít. Po této rekapitulaci proběhlo rozloučení.

4.9. Část VII. – Instalace

Koláž jednotlivých prací – míst ve Zdicích, které budou umístěny na zeď v chodbě školy. Práce budou uspořádány podle mapy města, tak aby jejich rozložení napovídalo divákům o jaké místo se jedná.

Realizace:

Instalaci prací zajistila vyučující volitelné výtvarné výchovy. Z důvodu časového vytížení ředitelky školy, která měla schválit umístění koláže, jsem nebyla u instalace přítomna.

4. 10. Reflexe

Úvodní hodina

V úvodní hodině jsem se poprvé seznámila s počtem žáků (20 žáků) a se složením třídy. Z vlastní zkušenosti jsem předpokládala, že volitelná výtvarná výchova bude žáky pokládána za nenáročný předmět a tomu bude odpovídat i její obsazení. Přesto mne velký počet žáků zaskočil. Zajímavé také bylo velké zastoupení chlapců ve třídě.

Největším překvapením pro mne však byla přítomnost chlapce na vozíčku. Vzhledem k předpokládané práci venku by tento žák mohl být vyloučen z většiny aktivit, což jsem již v počátku považovala za nežádoucí. Obrátila jsem se tedy na asistentku, která ho ve vyučování doprovázela. Zajímaly mne především možnosti pohybu po městě. Asistentka mne ujistila, že chlapci v pohybu brání pouze výrazné překážky, například schody. K tomuto faktu jsem tedy později přihlédla při navrhování dalšího setkání. Podrobnější popis spolupráce tímto chlapcem přikládám v příloze.⁵⁴

Návštěvníci města

Toto setkání hodnotím jako velmi vydařené. Žáci byli zaujati především možnostmi využití přírodního materiálu pro vlastní tvorbu. Pravděpodobně díky rychlému sledu jednotlivých úkolů také udrželi pozornost po celou dobu práce, což mělo pozitivní vliv na průběh setkání.

Památník

Toto setkání jsem před realizací považovala za téměř nemožné uskutečnit. Čas, který mi byl dán k dispozici, se zdál být naprosto nedostačující vzhledem k náročnosti úkolů a potřebě kvalitního úvodu do tématu. Po realizaci však setkání hodnotím jako velmi povedené. Žáci pracovali rychle, reagovali na moje dotazy a sami se aktivně zapojovali do přípravy navržené akce. Během přesunu na určené místo rozdali všechny plakáty a snažili se různými způsoby přilákat co nejvíce diváků. Zaujalo mne především, jak rychle dokázali převzít odpovědnost za mnou navrženou činnost. K památníku se nedostavil žádný divák díky krátké době na rozhodnutí a přesun. Žáci se přesto drželi svých rolí a k navrženému průběhu akce přidali další prvky, například hrající hudbu během odkrývání památníku.

Již před realizací jsem se rozhodla pro předání odpovědnosti za dokumentaci celé akce několika vybraným žákům - novinářům a fotografům. Chtěla jsem tímto způsobem

⁵⁴Příloha: Žák s omezenou schopností pohybu

zajistit její autentičnost. Díky tomuto rozhodnutí a technickým problémům je akce zaznamenána pouze na minimálním počtu fotografií v horší kvalitě.

Moje místo:

Úspěch tohoto setkání z velké části závisel na domácí přípravě žáků, která, jak se ukázalo, nebyla téměř žádná. Myslím, že domácí úkoly byly příliš časově náročné a žáci nebyli dostatečně motivováni k jejich splnění. Poskytla jsem proto žákům čas na vypracování jejich úkolů v hodině výtvarné výchovy. Zadáni jsem však mírně upravila, aby bylo možné ho realizovat v prostoru třídy. Žáci se tak spíše zaměřili na vzpomínky a pocity, které v nich vybrané místo vyvolává, než na jeho vizuální stránku. Každou práci jsem také individuálně konzultovala, což prospělo mému vztahu s žáky a mírně uškodilo jejich pracovnímu nasazení. I přes občasný ruch ve třídě a nesoustředěnost některých žáků, se nám společně podařilo nalézt různé pohledy na místa ve Zdicích.

Závěrečné setkání

Žáci v úvodní části spolupracovali velmi dobře, poté jejich pozornost upadla. Především chlapci, kteří nebyli dostatečně zaměstnáni, se hlasitě bavili a snažili se kazit práci ostatním. Celkově však závěrečné setkání hodnotím jako vydařené. I přes nepřípravenost některých žáků se nám společně podařilo vytvořit uspokojující a velmi pestrý soubor prací.

Instalace

Instalaci koláže jsem byla ochotná provést samostatně, bohužel bylo nutné požádat o povolení umístění paní ředitelku. Vzhledem k jejímu časovému vytížení, nebylo možné se domluvit na přesném datu. Práce tedy vystavila vyučující předmětu ve svém volném čase, hned po domluvě s vedením školy. Koláž prací však nebyla provedena podle mapy Zdic. Soudím, že tímto zanikl smysl jednotlivých činností, které měly vytvořit logický celek. Již v prvních setkáních tvořila základ pro další činnosti orientace v konkrétním prostoru, pohybem po městě se žáci seznamovali s vybranými místy a objekty a jejich souvislostmi a cesta, která může být reprezentována právě mapou,

sloužila jako sjednocující prvek. Z pohledu nepoučeného diváka takto vystavené práce představují pouze drobné výtvarné úkoly bez kontextu.

5. Instrukce k samostatné práci s prostorem města

Původním záměrem bylo vytvoření pracovních listů, které by sloužily učitelům základní školy jako výukový materiál a dále by mohly být poskytnuty zájemcům o historii města ze široké veřejnosti. Listy, které vznikly, však působily spíše dojmem učebnice historie a neoponechávaly velký prostor pro vlastní výtvarné vyjádření. Pro názorné předvedení postupu práce, zde však kromě závěrečné podoby pracovního listu, předkládám také původní materiál i s doprovodným textem.⁵⁵

Pro zjednodušení pracovního listu jsem vymezila základní okruhy – proměny, procházení, poznávání, které vycházely z projektu na ZŠ Zdice. Při tomto zjednodušování mne inspirovala akce Milana Knížíka, Procházka po novém světě z roku 1964.⁵⁶ Umělec zde pracuje jen s pokyny, které účastníci happeningu plní. Myslím, že tento koncept by bylo zajímavé využít při výuce, kdy by žáci byli účastníky i tvůrci happeningu.

Vznikl tedy jeden pracovní list – mapa doplněná instrukcemi, určený pro žáky druhého stupně základní školy. První část listu, kterou jsem nazvala PROMĚNY, se zaměřuje na historii města, druhá část PROCHÁZENÍ nabízí různé možnosti aktivního seznámení se Zdicemi a v poslední části POZNÁVÁNÍ jsou návrhy na hlubší poznání „zapomenutého“ místa.

⁵⁵Příloha: Pracovní list.

⁵⁶Centrum pro současné umění Praha, o.p.s. *Artlist : databáze současného umění* [online].c2006-2012,(cit. 2013-10-4) Milan Knizak. Dostupné z WWW: <http://artlist.cz/?id=526>

6. Projekt - poznávání životního prostoru

V tomto návrhu se snažím odstranit nedostatky, které se během projevíly během přípravy a realizace projektu pro ZŠ Zdice. Zaměřila jsem se především na opravu nedostatků, kterými byl příliš velký vliv učitele na práci žáků a absence jasně definovaného výstupu projektu a jeho cílů. Projekt Ztracená místa není určen pro konkrétní místo a ponechává tak prostor pro vlastní interpretaci tématu.

V návrhu projektu také předkládám řešení dílčích problémů, ke kterým je však možné přistupovat i jiným způsobem, aniž by byl ovlivněn smysl projektu. Vlastní řešení také posilují výtvarnou stránku projektu, který je zaměřený spíše dějepisně.

Název: Ztracená místa

Typ projektu:

Věk účastníků: Starší školní věk

Podle délky: střednědobý

Podle prostředí: školní i mimoškolní

Podle počtu účastníků: společný (třídní)

Podle organizace: víceředmětový

Podle navrhovatele: uměle připravený

Podle informačních zdrojů: volný

Smysl projektu: Seznámení žáků s jejich reálným životním prostorem a historickými kontexty blízkého okolí jejich školy.

Výstup: Mapa okolí školy. Důraz je kladen na spolupráci při její tvorbě i následném vystavení v prostoru školy.

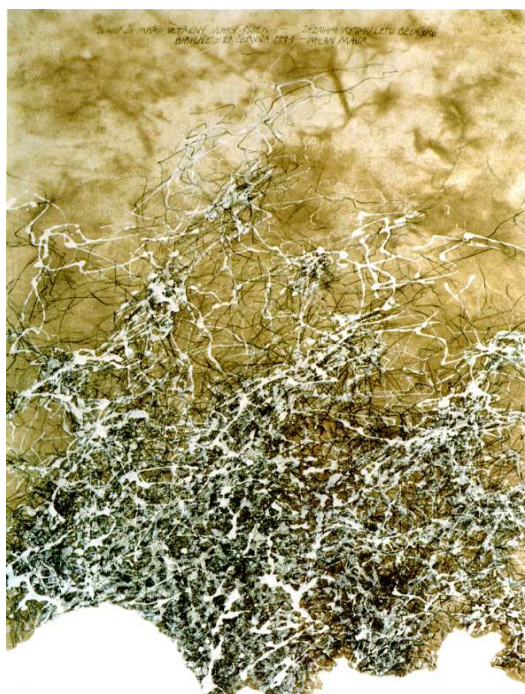
Koncept: V první části budou žákům vyložena historická fakta o objektech a místech v jejich nejbližším okolí. Zde je možné navázat na aktuální témata probíraná v jiných předmětech. Žáci budou určovat polohu jednotlivých objektů na podrobné mapě.

V návaznosti na tuto činnost by mělo přijít zamyšlení nad pohybem žáků v dané oblasti, s důrazem na setkávání s vybranými objekty.

Návrh podnětů k diskusi: Všímate si svého okolí, když jdete ze školy domů, nebo za kamarády? Kdy vás nejvíce zajímá vaše okolí? Na jaká místa chodíte rádi/neradi a proč?

Žáci si poté vymezí místa ve veřejném prostoru, která ve svém okolí znají velmi dobře a téměř vůbec.

- Jako pomůcka může sloužit vlastnoručně vyrobená mapa města, do které žáci zakreslí trasu jejich pohybu, který vykonali během posledních dvou dnů. Svou cestu takto dokreslují několikrát během delšího časového období, například v pauze mezi jednotlivými hodinami výtvarné výchovy. Díky tomuto záznamu mohou určit, v jaké části města se pohybují nejvíce a která místa a objekty znají nejlépe

Obr. č. 22 – Milan Maur, záznam pohybu pomocí linie

Náplní dalšího setkání bude aktivní poznávání okolí školy formou vycházky. Žáci během cesty využijí k záznamu míst, která je zaujala fotografii, kresbu, zápis, či sběr vzorků přírodnin.

Podle vytvořené mapy, nebo jiným způsobem určí žáci oblíbená místa a také téměř nenavštěvované a neznámé části obce. Na základě výběru neprozkoumaných míst ze stejné oblasti utvoří menší skupinky, které ji budou zpracovávat.

- Mohou využít různé způsoby zachycení atmosféry místa například se inspirovat pěti smysly, kterými člověk vnímá a poznává okolní prostředí. Každý člen skupiny dostane přidělen jeden smysl, kterým vnímáme své okolí.
- Podle přidělených smyslů využijí různé možnosti záznamu vyzkoušené při procházce okolím školy: zrak- fotografie, hmat – sběr předmětů, čich, chuť – barevný přepis vjemů, písemný záznam pocitu. Zde je kladen důraz na spolupráci skupiny, jejíž práce dohromady tvoří obraz vybrané oblasti.

Skupina poté vytvoří koláž zobrazující vybranou oblast a představí ji ostatním. Zaměří se na důvody k návštěvě oblasti. Závěrem projektu bude sestavení mapy okolí školy z prací vytvořených při společném setkání i při skupinové práci žáků.

Opakováním projektu může vzniknout záznam o proměnách okolí školy a poté souborná výstava organizovaná žáky.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem vyhledávala pozoruhodné objekty v obci Zdice a jejím okolí, zkoumala jsem je z hlediska jejich funkcí a vývoje a dokumentovala jsem jejich proměny v čase.

Cílem práce bylo aktivní poznávání a výtvarné tvůrčí experimentování s reálným životním prostorem obyvatel Zdic, formou realizace výtvarného projektu, který jsem navrhla na základě zjištěných údajů. Úspěšně realizovaný projekt pro ZŠ Zdice byl mým prvním setkáním s výukou a sloužil tak jako zkušenostní základ pro další práci. Praktická část práce je zastoupena návrhy na obnovení funkce některých objektů a také návrhy a realizací pracovních listů určených k samostatné práci s prostorem města.

V úvodu práce jsem se zabývala myšlenkou o obnovení zájmu obyvatel města o jejich životní prostor. Zástupci této skupiny se stali žáci základní školy, u kterých jsem mohla pozorovat výsledky mé snahy. Žáci díky projektu aktivně poznali blízké i vzdálenější okolí školy a seznámili se s historickými souvislostmi. Vyzkoušeli si tvůrčí experimentování s různými materiály a výtvarnými technikami. Měli také možnost se samostatně vyjádřit k vybranému místu v prostoru města. Vzhledem k velmi krátkému časovému úseku vymezenému pro spolupráci, bohužel nemohu s jistotou určit, zdali se změnil, či prohloubil jejich vztah k vybraným místům. Z pozdějších náhodných rozhovorů s některými žáky však vím, že nikdy nezapomenou na učitelku volitelné výtvarné výchovy, která jim dovolila kreslit lihovým fixem, sbírat dlažební kostky a především zadávala domácí úkoly. Snad jim tedy tyto zážitky připomenou místa, která tak už nebudou úplně zapomenutá.

POUŽITÁ LITERATURA:

1. AUMONT, Jacques. *Obraz*. 2. vyd. Překlad Ladislav Šerý. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2010, 319 s. ISBN 978-807-3311-650.
2. BOTT, Suzzane, CANTRILL a Olin Eugene MYERS. Pojem místa a příslib ekopsychologie., *Human Ecology Review*. 2003, č. 10.
3. CÍLEK, Václav. *Makom: kniha míst*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2004, 267 s. ISBN 80-865-6991-8.
- 4.CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005, 269 s. ISBN 80-736-3042-7.
5. CÍLEK, Václav. *Kameny domova*. Praha: Krásná paní, 2011. ISBN 978-80-86713-82-3
6. *Československé město včera a dnes: každodennost - reprezentace - výzkum*. Editor Slavomíra Ferenčuhová, Lucie Galčanová, Barbora Vacková. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 281 s. ISBN 978-802-1053-083
7. ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Vyd. 1. Překlad Filip Karfík. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, 155 s. Knihy ze světa. ISBN 80-857-9511-6.
8. *Encyklopedický slovník*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1993, 1253 s. ISBN 80-207-0438-8.
9. FULKOVÁ, M. NOVOTNÁ, M. Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Praha: Fortuna, 1999. ISBN80-7168-591-7
10. FULKOVÁ, M. SLAVÍK, J. Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia. Praha: Fortuna, 1997. ISBN80-7168-382-5 128 .
11. KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c2006, 160 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 100. ISBN 80-210-4142-0.
- 12.LOŽEK, V., CÍLEK, V.,KUBÍKOVÁ, J. Střední Čechy. Příroda, člověk, krajina.Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-40-3
- 13.LYNTON, Norbert. Umění 19. a 20. století. 3. vyd. Praha: Artia, 1981, 191 s
- 14.*Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. 1. vyd. Editor Slavomíra Frenčuhová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, 252 s. ISBN 978-802-1048-669.

15. NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Překlad Petr Kratochvíl, Pavel Halík. Praha: Dokořán, 2010, 219 s. ISBN 978-80-7363-303-5.

16. MUDRA, B. a kol. *Zdice: kapitoly z historie a současnosti města*. Zdice: Gemmapress Nučice, 2004. ISBN: neuvedeno

17. *Prostor a jeho člověk*. Editor Michal Ajvaz, Ivan M Havel, Monika Mitášová. Praha: Vesmír, 2004, 327 s. ISBN 80-859-7760-5.

18. ROESELLOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997, 219 s. ISBN 80-902-2672-8.

19. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2010)*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2013-06-08].

Dostupné z WWW:

<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

20. SMITH, Edward Lucie a Jan SLAVÍK. *Arttoday. Současné světové umění*: 4. 1. vyd. Praha: Slovart, 1996, 511 s. ISBN 80-858-7197-1.

21. *Slovník světového malířství*. Vyd. 1. Překlad Eva Pátková. Praha: Odeon, 1991, 798 s. ISBN 80-207-0023-4.

22. SMÍŠKOVÁ, J. *Zdice na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2006. ISBN 80-86914-13-5.

23. SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura: naučný slovník*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1961.

24. TUREK, Vojtěch, Radvan HORNÝ a Rudolf J PROKOP. *Ztracená moře uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Ilustrace Jan Sovák. Praha: Academia, 2003, 193 s. ISBN 80-200-1000-9.

25. ZHOŘ, Igor. *Proměny soudobého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992, 165 s. ISBN 80-042-5555-8.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s. *Artlist : databáze současného umění* [online].c2006-2012,(cit. 2013-10-4) Milan Knizak. Dostupné z WWW: <http://artlist.cz/index.php?id=7603>

Mesto-zdice. *Zdice* [online]. 2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.mesto-zdice.cz/>

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s. *Artlist : databáze současného umění* [online].c2006-2012,(cit. 2013-10-4)Milan Maur. Dostupné z WWW: <http://artlist.cz/index.php?id=1212>

Respekt [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/video/c1-36361560-rozhovor-s-katerinou-sedou7>

Čtyři dny [online]. [cit. 2013-06-08]. Dostupné z: <http://www.ctyridny.cz>

Na plovárně. [online]. [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz>

OBRAZOVÁ DOKUMENTACE:

Obr. č. 1. – Těžba železné rudy- Dostupné z: www.mojepohledy.cz/2.-zdice-maly-format.html, 5.6.2013

Obr. č. 2 – Základy lanové dráhy - Archiv autorky

Obr. č. 3 – Zeď, Barákova ulice, Zdice – Archiv autorky

Obr. č. 4 - Panorama Zdic ze Samohelky – Dostupné z:www.zdice.cz, 16.6.2013

Obr. č. 5 – Pohled na kostel, Zdice – Dostupné z: <http://www.mojepohledy.cz/files/5--pohled-ke-kostelu.jpg> 16.6.2013

Obr. č 6 – Kámen Svobody, Zdice –

Dostupné z:<http://www.mojepohledy.cz/files/1925--2-.JPG> , 18.6.2013

Obr. č. 7 – Nová škola, Zdice – Dostupné z: <http://www.mojepohledy.cz/files/Nova-skola.jpg>, 18.6.2013

Obr. č. 8 – Odhalení památníku M. Tyrše, 1932 - Zdroj: .SMÍŠKOVÁ, J. Zdice na starých pohlednicích. Hostivice: Baron, 2006. ISBN 80-86914-13-5.

Obr. č. 9 – Památník M. Tyrše, 2012 - Archiv autorky

Obr. č. 10 – Kašna na náměstí. Kresba vznikla v rámci projektu pro ZŠ Zdice - Autor: žákyně ZŠ, 8. třída

Obr. č. 11 - Část náměstí a Husova ulice –

Dostupné z : <http://www.mojepohledy.cz/files/Zdice---nam-sti--1-a--50--.jpg>, 18.6. 2013

Obr. č. 12 - Základní schéma principu, na němž je zahradní město vystavěno –

Dostupné z:

http://www.archinet.cz/popup_image.php?lang=cz&art=10641&img=1&session=0

19.6.2013

Obr. č. 13 – Letchworth – Dostupné z:

http://www.archinet.cz/popup_image.php?lang=cz&art=10641&img=7&session=07

19.6.2013

Obr. č. 14 – Pohlednice, letecký pohled na Zdice – Dostupné z: <http://www.mesto-zdice.cz/> 19.6.2013

Obr. č. 15 - Vzpomínky na P., Jan Mlčoch, 1975 – Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=3306>

19.6.2013

Obr. č. 16 – Lom v Komenského ulici, Zdice – Archiv autorky

Obr. č. 17 – Most přes Červený potok –

Dostupné z: <http://www.mojepohledy.cz/files/17---most-p-es--ervený-potok.jpg>

19.6.2013

Obr. č. 18 - Most přes červený potok, 2013 – Archiv autorky

Obr. č. 19 - fotografie, Richard Long –

Dostupné z: www.tate.org.uk/art/artworks/long-england-p07151, 5.6. 2013

Obr. č. 20 – Duch Uhystu, Kateřina Šedá, 2009- Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=5381>.
6.6. 2013

Obr. č. 21 – Fotografie a kresba, most přes Červený potok – Archiv autorky

Obr. č. 22.- Milan Maur: Záznam rytmu letu bělásků. 1991-

Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=4818> 7.6. 2013

SEZNAM PŘÍLOH:

1. Dokumentační fotografie z realizace projektu na ZŠ Zdice - Projekt
2. Text- Žák s omezenou schopností pohybu
3. Ukázkové video k projektu – Stop motion
4. Pracovní listy
5. Kopie práce v pdf – BCP, Kolečabová, Z., 2013

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Zuzana Kolebabová**

studijní program: **Specializace v pedagogice**

studijní obor: **Pedagogika a výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání**

Děkan fakulty Vám podle zákona č. 111/1998 Sb. určuje tuto bakalářskou práci:

Název práce: **Chodíme kolem nich, ale žijeme s nimi?**

Jazyk práce: **čeština**

Zásady pro vypracování:

Studentka vyhledá pozoruhodné objekty v obci Zdice a jejím okolí, prozkoumá je z hlediska jejich funkcí a vývoje, zdokumentuje na základě dostupných informací jejich proměny v čase.

Na základě svých pozorování vypracuje a realizuje v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání didaktický výtvarný projekt pro druhý stupeň ZŠ Zdice, zaměřený na aktivní poznávání a výtvarné a tvůrčí experimentování s jejich reálným životním prostorem.

Práce bude mít rozsah 30 stran textu a bude doplněna CD se dokumentací průběhu projektu a výsledků žákovských prací.

Seznam odborné literatury:

CÍLEK, V. Krajiny vnitřní a vnější. Praha: Dokořán, 2002. ISBN 80-86569-29-2

FULKOVÁ, M. NOVOTNÁ, M. Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-591-7

FULKOVÁ, M. SLAVÍK, J. Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-382-5 128 .

KRATOCHVÍLOVÁ, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno : Masarykova univerzita, 2006
ISBN 80-210-4142-0

LOŽEK, V., CÍLEK, V., KUBÍKOVÁ, J. Střední Čechy. Příroda, člověk, krajina. Praha: Dokořán, 2003.
ISBN 80-86569-40-3

LUCIE-SMITH, E. Artoday : současné světové umění. Praha : Slovart, 1996. ISBN 80-85871-97-1

MUDRA, B. a kol. Zdice: kapitoly z historie a současnosti města . Zdice: Gemmapress Nučice, 2004.
ISBN: neuvedeno

NORBERG-SCHULZ, CH. Genius loci : krajina ; místo ; architektura. Praha : Dokořán, 2010. ISBN:

N978-80-7363-303-5

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2012-03-02].

ROESELOVÁ, V. Námět ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-4-4

SMÍŠKOVÁ, J. Zdice na starých pohlednicích. Hostivice: Baron, 2006. ISBN 80-86914-13-5.

ZHOŘ, I. Proměny soudobého výtvarného umění. Praha : SPN, 1992. ISBN 80-04-25555-8

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Kitzbergerová Leonora, Ph.D.**

Oponenti:

Konzultanti: **ak.mal. Mgr. Velíšek Martin, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: 15.3.2012

Termín odevzdání bakalářské práce: dle harmonogramu příslušného akademického roku

.....
Student

.....
Vedoucí katedry

V Praze dne 14.5.2012